

AKADEMIN FÖR HÄLSA OCH ARBETSLIV
Avdelningen för socialt arbete och psykologi

Avvikande barn eller ideala offer?

En studie kring hur mediala konstruktioner av barn, som drabbats av upprepade utsatthet av andra barn, förändrats över tid

Marika Johansson

2018

Examensarbete, Grundnivå (kandidatexamen), 15 hp
Kriminologi
Kandidatprogram i Utredningskriminologi

Handledare: Magnus Lindgren
Examinator: Maja Lilja

Syftet med denna studie var att undersöka hur barn, som drabbats av upprepad utsatthet av andra barn i samband med skolan, har konstruerats i media. Ett särskilt fokus låg på vem eller vilka som skuldbelades för händelsen. Som metod användes en kvalitativ innehållsanalys av tidningsartiklar i Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter för åren 1970, 1980, 1990, 2000 samt 2010. Studien visar att föreställningar kring den brottsdrabbade har förändrats över tid. År 1970 framställdes det drabbade barnet som avvikande eller underlägsen och tilldelades skuld samtidigt som gärningspersonen framställdes som vem som helst. Med tiden har föreställningar kring det drabbade barnet blivit mer idealiserande. Dessutom har både gärningsperson samt skola/huvudman framträtt mer markant allt eftersom tidens gång vilket resulterat i en ansvarsförflyttning.

Nyckelord: blaming the victim, det ideala brottsoffret, media, konstruktivism, barn

Different children or ideal victims?

- A study of how medial constructions of children, repeatedly victimized by other children in school, changes over time

The aim of this study was to examine how medial constructions of children, repeatedly victimized by other children in school, changes over time. A particular focus lied in who was blamed for the victimization in order to examine whether there has been a tendency of blaming the victim. The study was conducted with a qualitative content analysis of newspaper articles in the Swedish newspapers Svenska Dagbladet and Dagens Nyheter, years 1970, 1980, 2000 and 2010. The study shows that the victim has been constructed differently over time. In 1970 the victim was portrayed as inferior and different while the offender was portrayed as "just anybody". Over time, perceptions about the victimized child became more idealized. In addition, both the offender and the school have more frequently been blamed for the negative actions.

Keywords: blaming the victim, the ideal victim, media, constructivism, children

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	3
1.2 Centrala begrepp	3
1.2.1 Mobbning (mobbing)	3
1.2.2 Brottsdrabbad och gärningsperson	5
1.2.3 Sociala problem	6
1.3 Avgränsningar	6
1.3.1 I samband med skolan	6
1.3.2 Barn	7
1.3.3 Medier	7
1.4 Disposition	7
2 Tidigare Forskning	8
2.1 Begreppet mobbning över tid	8
2.2 Mediala konstruktioner av utsatthet	9
3 Teoribildning	11
3.1 Socialkonstruktivismen	11
3.2 The Just World-Hypothesis	12
3.2.1 <i>Blaming the victim</i>	13
3.3 Teorin om det ideala offret	14
4 Metod	15
4.1 Abduktivt tillvägagångssätt	15
4.2 Kvalitativ innehållsanalys	15
4.3 Tidningarna	16
4.4 Databasinsamlingen	16
4.4.1 <i>Antal artiklar per år</i>	17
4.5 Tematisering	19
4.6 Validitet	19
4.7 Reliabilitet	20
4.8 Förförståelse	21
4.9 Etiska överväganden	21
5 Resultat och analys	22
5.1 Det avvikande barnet	22
5.1.1 <i>Redogörelse med analys - år 1970</i>	23
5.1.2 <i>År 1980</i>	24
5.1.3 <i>År 1990</i>	26
5.1.4 <i>År 2000</i>	27
5.1.5 <i>År 2010</i>	27
5.1.6 <i>Sammanfattning</i>	28
5.2 Det underlägsna barnet	29
5.2.1 <i>År 1970</i>	29
5.2.2 <i>År 1980</i>	31
5.2.3 <i>År 1990-2010</i>	32
5.2.4 <i>Det ideala offret</i>	32
5.2.5 <i>Sammanfattning</i>	33
5.3 Utsatt av en majoritet	34
5.3.1 <i>År 1970</i>	34
5.3.2 <i>År 1980-2010</i>	35
5.3.3 <i>Sammanfattning</i>	36
5.4 De (o)ansvariga vuxna	36
5.4.1 <i>År 1970-1990</i>	37

5.4.2 År 2000-2010	38
5.4.3 Sammanfattning	40
5.5 Gärningspersonen	41
5.5.1 År 1970	41
5.5.2 År 1980	43
5.5.3 År 1990	44
5.5.4 År 2000	45
5.5.5 År 2010	46
5.5.6 Sammanfattning	47
5.6 Den brottsdrabbades stärkta position i media	48
5.6.1 År 2000	48
5.6.2 År 2010	50
5.6.3 Sammanfattning	50
6 Diskussion	51
6.1 Hur framställs den brottsdrabbade över tid?	51
6.2 Vem eller vilka skuldbeläggs för utsattheten?	52
6.3 Alternativa tolkningar	53
6.4 Framtida forskning	53
7 Referenslista	54
Bilaga I	57
Bilaga 2	59

1 Inledning

Skolan är en institution som i princip alla någon gång har varit i kontakt med och där en stor del av uppväxten tillbringas. Dess viktiga roll i våra liv och för våra möjligheter kan därför inte underskattas. Skolan är också en aktör som förenar befolkningen och som dessutom kan utöva en positiv påverkan över individen så att denne följer de normer och lagar som finns i ett samhälle. Det som är viktigt för samhället blir också viktigt för individen. Den andra sidan av myntet är att skolan för vissa inte är en säker plats utan präglad av hat, hot, våld eller andra typer av kränkningar. De konsekvenser detta har för de drabbade och samhället kan vara enorma.

Inte sällan kallas den typ av upprepade brott som sker mellan barn i skolan för mobbning. Frånberg och Wrethander Bliding (2011, s. 5-17) argumenterar för att begreppet mobbning är en social konstruktion. De menar att fenomenet alltid funnits men att föreställningen kring det har förändrats över tid. Innan begreppet myntades diskuterades istället pennialism, vilket betyder kamratuppföstran (a.a., s. 6-7). Det var då något som ofta uppmuntrades av skolans personal eftersom det ansågs vara ett sätt att uppföstra elever till att exempelvis följa skolans ordning. Det vore därmed av intresse att undersöka hur denna förändring ser ut vad gäller de föreställningar som funnits kring barnen i relation till handlingarna.

De föreställningar som cirkulerar i samhället kan påverka hur människor agerar då de kommer i kontakt med ett fenomen. Angående föreställningar kring upprepad utsatthet för brott i skolan har internationell forskning visat att det bland skolpersonal finns uppfattningen att elever som drabbats av upprepad utsatthet är osäkra, socialt inkompetenta samt har svårt för att stå upp för sig själva (Mishna, Scarcello, Pepler, & Wiener, 2005, ref i Sokol, Bussey & Rapee, 2016, s. 70). Denna föreställning har ofta skolpersonalen sedan med sig i det dagliga arbetet. Lärare ingriper exempelvis mer sällan i situationer där en utsatt elev uppträder på ett självsäkert eller aggressivt sätt (Sokol, Bussey & Rapee, 2016, s. 84). Det finns istället en risk att elever som uppträder på det sättet istället ses som medskyldiga till det inträffade, och i vissa fall skuldbeläggs.

Att samhälleliga föreställningar påverkar vem som får brottsofferstatus är inte ett ovanligt fenomen. Det har exempelvis bedrivits mycket forskning kring hur personer som utsatts för våldtäkt och andra sexualbrott blir skuldbelagda av samhället (se exempelvis Cook & Lane, 2017; Canto, Perles & Martín, 2017). Mancini & Pickett (2015, s. 453-454) menar även att de som drabbas av brott och samtidigt själva begått brottsliga handlingar inte automatisk får brottsofferstatus. Den som drabbats av brott behöver alltså ofta inneha egenskaper som passar in i ramen för den samhälleliga föreställningen av vad ett brottsoffer är, för att få brottsofferstatus. Som teoribildning brukar detta kallas för *teorin om det ideala offret* (Christie, 2001).

Annars kan en vanlig respons vara att den drabbades egna brottsliga handlingar användas som en slags tröstefilt, nämligen genom tankeprocessen: ”Personen blev utsatt för att hen själv begick brott, det betyder att jag inte kan bli utsatt eftersom jag inte begår brott” (Mancini & Pickett, 2015, s. 453-454). Dessutom kan en föreställning produceras om att utsattheten på något vis är rättfärdigad: ”Utsattheten var rätt åt personen eftersom hen själv begått brottsliga handlingar.” (a.a.). Dessa mentala processer har teoretiserats av Lerner och Simmons (1966) och teorin kallas för *Blaming the Victim*.

En intressant aspekt är vad som sker med de föreställningar som cirkulerar kring utsatthet och brottsliga handlingar när den drabbade och gärningspersonen är barn. Är det så att samhällets uppfattning om vad som ingår i begreppet barndom hamnar i konflikt med föreställningar kring utsatthet och brottsliga handlingar? Vilka konstruktioner framställs av ett barn som drabbats av upprepade utsatthet av ett annat barn – någon som annars kan konstrueras som oskuldsfull? Hos vem läggs förklaringen till utsattheten när handlingen inbegriper två personer som vanligtvis ska stå under vuxnas beskydd?

En viktig plattform för skapandet av föreställningar kring brottsdrabbade och gärningsperson är media. Nilsson (2012, s. 137-138) genomförde en studie där han undersökte hur olika tidningar framställde brottsdrabbade. Han menar att forskning bland annat visat att media både kan ses som en aktör som skapar föreställningar kring brottsdrabbade samt en arena där olika intressenter förhandlar om vad brottsofferskap

innebär. Utifrån det är media en plattform för olika intressenter att påverka brottsofferskapsdiskursen i de riktningar som förefaller viktiga eller intressanta.

Utgångspunkten för denna studie är att media har en omfattande roll i skapandet av de sociala konstruktioner som samhället präglas av. Medias framställning av barn, elever, vuxna och brott skapar föreställningar i samhället, samtidigt som media i sig är en plattform för olika aktörer att lyfta sin bild kring dessa fenomen. Det intressanta för denna studie är således inte vilka föreställningar som finns i samhället, utan mer vilka föreställningar media förmedlar. Synen på media är således inte att de representerar den sociala verkligheten i det svenska samhället, utan att de är olika kommunikationskanaler som aktörer kan bruka och därigenom påverka samhällsfenomen (Bryman, 2011, s. 501-502). Det finns en anledning till att vissa artiklar publiceras, att vissa ord används och att vissa personer intervjuas. En studie kring detta syfte kan således bredda det kriminologiska fältet som idag har en brist på forskning kring hur mediala konstruktioner av barns upprepade utsatthet av andra barn i samband med skolan ser ut.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här studien är att öka förståelsen om hur mediala konstruktioner av barn som drabbats av upprepade utsatthet av andra barn förändrats över tid, samt vilka föreställningar som presenteras kring ansvaret och skulden till utsattheten. De frågeställningar som studien ska besvara är följande:

- Hur har media framställt barn som drabbats av upprepade utsatthet av andra barn år 1970, 1980, 1990, 2000 samt 2010?
- Vem eller vilka skuldbeläggs för utsattheten?

1.2 Centrala begrepp

1.2.1 Mobbning (mobbing)¹

Mobbning är ett begrepp som har definierats av många aktörer och personer på olika sätt och det finns ingen nationell definition kring vad det är. För att förtydliga detta redogörs för tre olika definitioner hämtade från ledande aktörer eller personer inom arbete som rör ungdomar eller mobbning.

¹ Begreppen mobbning och mobbing har under lång tid använts parallellt för att beskriva samma fenomen.

Dan Olweus (1991, ref. av skolverket, 2011, s. 34) har skapat ett av de mest använda antimobbingsprogrammen. Han definierar mobbning som: ”(...) när en eller flera personer utsätter någon för negativa handlingar upprepade gånger och under viss tid. En negativ handling är det när någon tillfogar en annan person skada eller obehag”.

Samtidigt bidrar föreningen Friends (<https://friends.se/fakta-forskning/om-mobbning/>) med en annan definition som lyder: ”(...) upprepade kränkningar mot en person under en längre tid. Det finns många olika sorters mobbning som tex fysisk, psykisk eller verbal mobbning. Vanligast är verbal mobbning vilket tex kan handla om taskiga kommentarer.”.

Ungdomsmottagningen (<http://www.umo.se/vald--krankningar/mobbning/>) har å sin sida definierat begreppet på följande sätt: ”Mobbning är när någon blir illa behandlad av andra, flera gånger. Det kan vara elaka kommentarer, hot eller andra kränkningar. Ibland är mobbningen brottslig.”

Det som är gemensamt för alla tre definitioner är att utsattheten ska ha skett flera gånger oavsett form. Något som skiljer sig mellan definitionerna är att ungdomsmottagningen tydliggör att handlingen i vissa fall kan vara brottslig. En relevant fråga utifrån detta blir därför om inte alla former av mobbning egentligen innefattar handlingar som är omskrivna i brottsbalken. För att ytterligare dekonstruera begreppet mobbning rör sig ofta ovanstående handlingar om följande:

- Misshandel; BRB kapitel 3:5
- Olaga hot; BRB kapitel 4:5
- Sexuella trakasserier: Hamnar under diskrimineringslagen (SFS 2008:567) kapitel 1:4. Om en vuxen döms för detta är det arbetsgivaren som hålls ansvarig. I utbildningsväsendet betyder det att skolans huvudman hålls ansvarig. Om det är en kommunal skola är kommunen skolans huvudman och om det är en privat skola är skolans styrelse skolans huvudman.
- Utpressning; BRB kapitel 9:4
- Förtal; BRB kapitel 5:1
- Förolämpning; BRB kapitel 1:3

- Ofredande; BRB kapitel 4:7
- Utfrysning/isolering: Skolan följer arbetsmiljölagen (SFS 1977:1160) och likställs därmed som en vanlig arbetsplats där det ska råda god arbetsmiljö. Något som dock skiljer skolan från andra arbetsplatser är att de arbetstagare som berörs av arbetsmiljölagen även följer lagen om organisatorisk och social arbetsmiljö (AFS 2015:4), *förutom* elever och interner. Om det vore annorlunda hade det funnits lagstiftning mot utfrysning i skolans miljö (enligt AFS § 13).

Skolan är i övrigt skyldig att följa skollagen (SFS 2010:800), där lagen om kränkande behandling hamnar under kapitel 6. Där ska alla former av handlingar som kränker en elevs värdighet, och inte innefattas av diskrimineringslagen, inbegripas. Om det förekommer kränkande behandling i samband med skolan är denne skyldig att rapportera detta till huvudmannen. Huvudmannen är därefter skyldig att förebygga framtida kränkningar.

Syftet med denna genomgång av begreppet mobbning är dels att förtydliga den kriminologiska relevansen men också att belysa det faktum att mobbningsbegreppet definieras på olika sätt och därför också används på olika sätt. Det betyder att de tidningsartiklar som använder begreppet mobbning i realiteten kan ha olika föreställningar kring det som skrivs.

Det som är intressant för denna studie är att undersöka hur barn som drabbats av upprepad utsatthet av andra barn konstrueras, och därmed är mobbningsbegreppet centralt för studien i sin helhet eftersom det länge varit det begrepp som samhället använt för att beskriva fenomenet. För att undvika att bidra till ytterligare föreställningar kring begreppet mobbning, kommer dock begreppet inte att användas i denna studie för att beskriva fenomenet. Istället används ”upprepad utsatthet”. De gånger begreppet mobbning används för att beskriva fenomenet är enbart i citat av andra aktörer.

1.2.2 Brottsdrabbad och gärningsperson

I den här uppsatsen kommer termen brottsdrabbad användas vid beskrivning av personer som blivit drabbade av upprepad utsatthet. Begreppet brottsoffer kommer alltså undvikas. Det beror på att begreppet brottsoffer innehåller en rad olika föreställningar som kan verka begränsande (Heber, 2012, s. 181-182, 185-197). Vissa personer kan själva inte identifiera sig med att vara ett så kallat brottsoffer, samtidigt som andra inte ses som ett brottsoffer av allmänheten.

För att undkomma detta problem använder Stiftelsen Tryggare Sverige (<http://tryggaresverige.org/stiftelsen/vardegrund>) begreppet brottsdrabbad som en benämning på samtliga personer som utsätts för brottsliga handlingar, utifrån att det begreppet inte ska vara lika stigmatiserande. Med utgångspunkt i det kommer även begreppet brottsdrabbad användas i den här rapporten. Det är dock viktigt att flagga för att begreppet brottsoffer ibland kommer figurera i rapporten, specifikt när forskning redovisas som handlar om föreställningar kring just begreppet brottsoffer. I det sammanhanget skulle en omformulering förändra syftet med forskningen och dess resultat.

I övrigt kommer begreppet gärningsperson användas istället för gärningsman eftersom det är ett könsneutralt sätt att benämna en person som begått en eller flera brottsliga handlingar.

1.2.3 Sociala problem

Sociala problem är ett begrepp som kan användas både för att förklara problem som påverkar en stor grupp människor negativt, samt problem som påverkar en enskild individ negativt (Socialstyrelsen, 2010, s. 17). Det kan röra sig om en stor mängd av fenomen som exempelvis fattigdom, brukande av narkotika eller utsatthet för brott. Gemensamt för fenomenen är dock att dessa ger ett negativt resultat och att de definieras utifrån den nutida samhällsbilden. Sociala problem är alltså inte konstanta och vad som anses vara ett socialt problem idag behöver inte definieras som detta imorgon.

1.3 Avgränsningar

1.3.1 I samband med skolan

I studien avgränsas materialet till att enbart gälla barns upprepade utsatthet av andra barn *i samband med skolan*. Det beror på antagandet att omfattningen av detta fenomen är störst i skolmiljö, samt att barns utsatthet i samband med skolan är en samhällsfråga som därmed möjligtvis lyfts mer frekvent. Genom denna avgränsning är förhoppningen att studien inte blir för spretig. Ett förtydligande som bör göras är att avgränsningen inte betyder att materialet behöver ha varit knutet till den direkta skolmiljön. Avgränsningen

har varit att utsattheten ska ha skett i relation till/samband med skolan, vilket även kan innebära internet, på vägen till skolan, etc. Detta beslut grundar sig i nuvarande skollags formulering i kap 6:10 om att skolans ansvar kring kränkande behandling gäller samtliga incidenter som sker i samband med verksamheten.

1.3.2 Barn

Begreppet ”barn” kan inkludera en mängd olika åldersgrupper. I denna studie avgränsas begreppet till att gälla barn som går den obligatoriska skolutbildningen. Det beror dels på att barnet måste vara tillräckligt gammal för att ha börjat i skolan, och dels på ett antagande om att det sker ett skifte i mitten av tonåren, där personer börjar konstrueras av samhället som ung vuxen snarare än barn.

1.3.3 Medier

De medier som kommer undersökas i studien är tidningsartiklar. Därmed exkluderas andra typer av medier, som exempelvis TV och Radio. Det beror på att det som är intressant i denna studie är det statiska, skrivna ordet som inte påverkas av exempelvis tonfall och liknande. Utgångspunkten är inte att avgränsa studien till enbart debattartiklar eller liknande, utan snarare att undersöka allt material som produceras i en tidning. Det beslutet tas för att det alltid finns ett beslut bakom det som produceras i en tidning, och att föreställningar av ett fenomen finns och presenteras oavsett vilken typ av tidningsmaterial som föreställningen presenteras i.

1.4 Disposition

Uppsatsen är indelad i sex kapitel. Som inledning redogör det första kapitlet för bakgrunden till uppsatsen, dess syfte och frågeställningar. Dessutom definieras och förklaras centrala begrepp som används i uppsatsen. I kapitel två ges en överblick över den forskning som finns kring begreppet mobbning, kring brott som sker i samband med skolan och kring medias roll som skapare av olika sociala konstruktioner.

Det tredje kapitlet redogör för teoribildningen i uppsatsen, som utgörs av social konstruktivismen, blaming the victim och teorin om det ideala offret. Det fjärde kapitlet redogör för den metod och analysstrategi som använts i uppsatsen, samt hur undersökningen förhållit sig till validitet, reliabilitet, min förförståelse och etiska principer. I det femte kapitlet redovisas undersökningens resultat och parallellt med det

redovisas analysen. Studien avslutas med kapitel sex som innehåller en diskussion kring resultatet kopplat till teoribildningen, samt alternativa tolkningar, de begränsningar som funnits i studien samt förslag till framtida forskning.

2 Tidigare Forskning²

2.1 Begreppet mobbning över tid

Synen på vad barndom är och innebär har varit föränderlig och alltså inte varit konstant över tid. Philip Ariés (1962, ref. av Vainik, 2017, s. 32) menar att den nutida synen på barndom uppfanns någon gång på 1600-talet. Det var då barn började konstrueras som ansvariga för sina egna handlingar och som antingen ”goda” eller ”onda”. Det var därmed första gången insatser infördes vars syfte var att främja barnets positiva egenskaper och förebygga negativa handlingar. Alltså - grunden för det brottspreventiva arbetet riktat mot barn.

Larsson (2010, s. 138-139) menar att mobbningsbegreppet, som ett beteendefenomen i den mänskliga interaktionen (det användes innan för att beskriva beteenden mellan djur), myntades i tidskriften *Liberal debatt* år 1969 av läkaren Paul Heinemann. Heinemann beskrev fenomenet mobbning som grunden för apartheid och folkmord, vilket syftade till att påvisa hur viktigt det var med aktiv prevention.

En slutsats som Larsson (2010, s. 144) drar är att barn drabbats av upprepad utsatthet av andra barn innan 1969 men att Heinemann synliggjorde utsattheten som ett socialt problem. Samma år som Heinemann etablerade användningen av begreppet mobbning följde DN upp Heinemanns tankar genom att publicera en artikelserie.

Larsson (2010, s. 141) jämför även debatten kring begreppet mobbning med den tidigare debatten kring pennalism och anger tydliga skillnader. Pennalism diskuterades överhuvudtaget sällan, och knappt i problematiserande ordalag. Vid de fåtal fall detta hände beskrevs ofta det utsatta barnet som ”en hackkyckling”. Larsson menar följaktligen att begreppsliggörandet av mobbning gjorde att fenomenet slutade vara latent. En annan följd var att manifesterandet av fenomenet bidrog till en

² För redogörelse av urvalet för tidigare forskning, se bilaga 1

ansvarsförflyttning – det blev först då samhällets ansvar, istället för den enskilda individens, att åtgärda och förebygga utsattheten.

Vad gäller det engelska begreppet ”bullying” går Wayne (2013, s. 46) igenom 75 stycken nyhetsartiklar och kommer fram till att medias framställning av ”bullying” har förändrats över tid – från att fenomenet har beskrivits som en isolerad men behandlingsbar händelse till att det beskrivits som en mer normal händelse. Hon menar även att många artiklar skuldbelägger eller kräver ut ansvar från skolpersonalen samt att nyhetsartiklarna börjat fokusera mer på de negativa hälsoeffekter som utsattheten kan resultera i, snarare än på fenomenet som ett socialt problem (a.a., s. 44). Waynes (2013, s. 46) slutsats är att framställningarna av ”bullying” bör vara mångfacetterade så att föreställningar om fenomenet förhåller sig breda.

Den forskning som redovisats under detta avsnitt används dels för att skapa ett sammanhang och en djupare förståelse för hur begreppssliggörandet av barns upprepade utsatthet av andra barn förändrats över tid. Dels kommer forskningen under detta avsnitt användas för att kontrollera och jämföra de eventuella förändringar över tid som materialet i denna studie visar, genom att materialet jämförs med de tidigare internationella och nationella resultaten.

2.2 Mediala konstruktioner av utsatthet

Nilsson (2012, s. 137-138) genomförde en studie om hur brottsdrabbade framställs i nutida svenska dags- och kvällstidningar. Han menar att samhället framställs som på sakta nedåtgång, med mer omfattande och grövre brottslighet i form av exempelvis övergrepp i rättssak (Nilsson, 2012, s. 142). Dessutom framställs samhället som inkapabelt att ge brottsdrabbade det stöd de behöver (Nilsson, 2012, s. 146-148). Vad gäller brottsdrabbade menar han att brottsoffskapet representerar lidande i olika former, trots vissa få tendenser till en mer nyanserad bild (Nilsson, 2012, s. 142-146). Oavsett om en person ”enbart” blivit drabbad av att ”förlora sin smutsvätt” efter en semesterresa, framställs effekterna som en kränkande upplevelse. En av de slutsatser som Nilsson (2012, s. 148-151) drar är att brottsdrabbade framställs utifrån en offerposition som formas av känslornas logik. Med det menas att brottsoffer framställs på ett specifikt sätt för att frammana vissa känslor hos läsaren eller betraktaren. Detta

kan dock skapa en konflikt där personer som drabbats av brott inte kan identifiera sig med, eller identifieras till, brottsoffskapet.

Foreman (2015) undersökte hur begreppet ”bullying” används av media som ett verktyg för att skapa ett givet narrativ. Det gjordes genom att följa nyhetsrapportering kring två tonåringar som begått självmord (Foreman, 2016, s. 166-168). Foreman (a.a.) beskriver hur tonåringarna blivit utsatta för handlingar som klassificeras som ”bullying” där anledningen uppgavs vara deras avvikande sexualitet eller genusroll. Hon menar att media huvudsakligen framställt tonåringarna som utsatta för ”bullying” och fortsättningsvis producerat föreställningen att tonåringarna begått självmord *på grund av* utsattheten (Foreman, 2015, s. 166-168). Därigenom menar Foreman (a.a.) att media ignorerat andra faktorer som kan ha bidragit till självmorden. Hennes slutsats är att media genom detta fokus på tonåringarnas upprepade utsatthet snarare reproducerat heteronormativa ideal och den skam som historiskt sett hör till en icke normativ sexualitet eller genusroll. Nyhetsrapporteringen misslyckades därmed med att utmana och ifrågasätta de föreställningar kring sexualitet och genus som finns eftersom föreställningar kring utsattheten tog över.

Kupchik och Bracy (2009) genomförde en studie där de undersökte medias rapportering kring barns upprepade utsatthet av andra barn i samband med skolan. De menar bland annat att även då den huvudsakliga poängen av en nyhetsartikel varit att utsattheten i skolan minskat, fanns det delar av nyhetsartikeln som signalerade att situationen fortfarande var dålig (a.a., s. 147-148). Författarna menar att detta ger ett motsägelsefullt budskap och att media på det viset förminskar värdet av den nationella statistik som finns. Andra slutsatser som Kupchik och Bracy (2009, s. 150-152) kommer fram till är att media framställer skolors ansvar som att "förutsäga det oförutsägbara" samtidigt som gärningspersoner i skolmiljö framställs som ”normala barn” eller ”snäll”.

Den forskning som redovisats under detta avsnitt har valts eftersom den dels studerat hur mediala konstruktioner av utsatthet generellt sett ut, men även hur just konstruktioner av barns upprepade utsatthet av andra barn sett ut internationellt. I studien kommer denna forskning användas för att kontrollera och jämföra det materialet visar kring hur media konstruerar utsattheten samt de olika inblandade aktörerna.

3 Teoribildning

3.1 Socialkonstruktivismen

Konstruktivismen är ett mångfacetterat begrepp, som både benämns på olika sätt men också anses företräda flera skilda grenar (Lindgren, 2005, s. 4-5). En av dessa grenar är den socialkonstruktivistiska, vilket är en del av den teoretiska bakgrunden i denna studie.

Gergen (1999, ref. i Lindgren 2005, s. 6) definierar socialkonstruktivismen som en ontologi (verklighetssyn) med perspektivet att individen konstruerar verkligheten, samt att individens konstruktioner av verkligheten påverkar dennes sociala relationer, alltså - uppfattningen och bemötandet av andra människor. Thurén (2014, s. 141-144) menar att människor behöver språkliga konstruktioner för att kunna strukturera upp det som händer. Han exemplifierar med konstruktioner om kvinnligt och manligt och att vad som setts som kvinnligt och manligt förändrats över tid. Angående mobbning som social konstruktion uttrycker Frånberg och Wrethander Bliding (2011, s. 5) följande:

Det var inte lätt att beskriva fenomenet [mobbning] så att hon skulle förstå vad som menades. När hon fått frågan förklarad för sig hävdade hon bestämt: Det finns inte i Ryssland! Hon kunde alltså inte föreställa sig vad som menades av den enkla orsaken att själva fenomenet mobbning inte hade fått en benämning på ryska.

Frånberg och Wrethander Bliding (2011, s. 11) menar att ett socialkonstruktivistiskt perspektiv resulterar i ett kritiskt förhållningssätt. Det innebär att se på världen som att den behöver utforskas för att förstå de bakomliggande orsakerna till olika fenomen. Utgångspunkten är även att det går att förändra situationer som inte är lämpliga genom att vanor, roller, etc. fungerar på ett annat sätt. Därmed är det alltså viktigt att identifiera de enskilda brickorna som bygger ett slott för att omvärdera relevansen av dessa. Frånberg och Wrethander Bliding (2011, s. 12-13) menar att det är viktigt att identifiera olika aktörer som medskapare av exempelvis skolan, som inte skulle sett ut som den gör idag såvida inte dessa aktörer ständigt reproducerade vissa föreställningar.

Enligt Burr (1995, ref. i Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 11-12) finns det fyra premisser som delas av alla socialkonstruktivistiska forskare. Dessa forskare har *för det*

första en syn på verkligheten som att människors kunskap inte speglar en verklig sanning, utan enbart är ett resultat av varje enskild individs föreställningar kring och kategorisering av världen. Kunskapen om världen är alltså inte objektiv. *För det andra* menar socialkonstruktivister att den sociala världen (identiteter, kunskap och sociala relationer) inte är konstant utan förändras över tid. *För det tredje* förändras den sociala världen genom social interaktion. *För det fjärde* påverkar den sociala världen vilka handlingar som anses vara legitima eller inte. Det är i första hand den andra premissen som är av intresse för den här studien. Det kommer alltså undersökas om och hur de identiteter som kretsar kring barns upprepade utsatthet av andra barn i skolan förändrats över tid.

3.2 The Just World-Hypothesis

The Just World-Hypothesis teoretiserar kring den mänskliga uppfattningen om världen som att den är rättvis (Dalbert, 2009, s. 1-2). Enligt teorin finns det alltså en existerande uppfattning om att människor får det de förtjänar (vilket även speglar ett vanligt svenskt uttryck). Det betyder att människor som upplever en uppenbar orättvisa, antingen direkt eller indirekt, ofta använder olika strategier för att ytterligare kunna hålla fast vid bilden av en rättvis värld. Om det visar sig att personen som blivit utsatt för orättvisan inte blir kompenserad för detta (i verkligheten), menar teorin att människor omdefinierar tillfället då utsattheten skett och använder andra förklaringsmodeller för den. Denna process är något som kallas för *assimilering av orättvisa*.

En viktig del av forskningen kring hypotesen om The Just World har handlat om att tydliggöra skillnaden mellan tron på en rättvis värld för egen del, tron på en generell rättvis värld samt tron på att världen är rättvis mot andra (Dalbert, 2009, s. 3-4). Där har forskning visat att de två sistnämnda föreställningarna är starkare indikatorer för hårda sociala attityder.

Det finns flera olika strategier som människor kan välja att bruka då de upplever en direkt eller indirekt orättvisa (Dalbert, 2009, s. 5). En strategi är att bli rasande och kräva hämnd. En annan strategi är att acceptera eller rättfärdiga existerande politiska, sociala eller ekonomiska arrangemang. Den strategin som används för bakgrunden i denna studie kallas *blaming the victim*, och handlar om att orättvisan förklaras genom

att personen som blivit utsatt för orättvisan nedvärderas på olika sätt. Blaming the Victim kommer utvecklas under nästa kapitel.

3.2.1 Blaming the victim

Lerner och Simmons (1966, s. 203) argumenterar för att människor accepterar både lidande som de normer och lagar som gör lidandet möjligt. Det är så författarna förklarar hur samhällen som skapar lidande kan fortsätta få stöd och alltså fortsätta producera lidande. De hänvisar därefter till forskning som visat att människor som begått brottsliga handlingar tenderar att nedvärdera den person som de utsatt. Detta förklaras därefter som ett sätt att rättfärdiga den brottsliga handlingen. Hypotesen inom blaming the victim är att det legitima samhället fungerar på samma sätt. Alltså - samhället skuldbelägger den brottsdrabbade som ett sätt att assimilera orättvisa.

Lerner och Simmons (1966, s. 205-207) testade därför denna hypotes genom att ibland ge experimentdeltagare möjlighet att kompensera en person som ”låtsas-led” (med simulerade elstötar). De kom fram till att experimentdeltagarna hade större benägenhet att skuldbelägga personen som blev utsatt för elstötar om de inte uppfattade att denne fick kompensation för detta (Lerner och Simmons, 1966, s. 209).

Enligt Dalbert (2009, s. 7-8) har forskning fokuserat på två olika sätt att skuldbelägga den utsatta personen. Det ena är att individen nedvärderar den utsattas karaktär, eller personliga egenskaper. Det andra är att individen skuldbelägger den utsatta personen för att de har satt sig i den situation de befinner sig i. Lerner och Simmons (1966, s. 209-210) fann exempelvis att experimentdeltagare skuldbelade den utsatta personen mer då de trodde att denne ställde upp enbart för att det var ett kriterium i en kurs. De menar att detta beror på att liknande ”martyrskap” på ett påtagligt sätt utmanat experimentdeltagarnas bild av en rättvis värld.

Anledningen till varför Blaming the Victim är relevant för denna studie är att assimilering av orättvisa kan tänkas te sig ännu mer uttryckligen då det rör barn som drabbats av upprepad utsatthet av andra barn i samband med skolan. Detta för att en anmodad konflikt mellan synen på barndom och gärningsperson gör att den brottsliga handlingen är ännu svårare att förstå och därför måste förklaras på annat sätt än genom gärningspersonens egenskaper eller livsval. Därför kommer det undersökas om det i

materialet förekommer tendenser att i tidningsartiklar assimilera orättvisa gentemot det barn som drabbats av upprepad utsatthet.

3.3 Teorin om det ideala offret

Nils Christie (2001, s. 47-48) har teoretiserat kring de samhälleliga föreställningarna om vad ett brottsoffer är. Han menar att dessa föreställningar kan begränsa möjligheten för samhället att identifiera de personer som drabbats av brott men som inte passat in i bilden av ett brottsoffer. De kriterier som Christie (a.a) lyfter fram för ideala brottsoffer är:

- Offret ska vara svagt.
- Offret ska göra en respektabel handling då hen blir drabbad av brottet.
- Offret ska befinna sig på en respektabel plats då hen blir drabbad av brottet.
- Offret ska kunna hävda sin offerstatus.

Dessa föreställningar kring den som drabbats av ett brott cirkulerar även i samspel med föreställningar kring gärningspersonen. Enligt Christie (2001, s. 47-48) bör gärningspersonen kunna beskrivas inneha negativa egenskaper samtidigt som denne bör befinna sig i ett överläge gentemot den drabbade. Gärningspersonen och den drabbade bör inte heller ha en relation utan vara okända gentemot varandra, dessutom är ofta den ideala gärningspersonen en man samtidigt som det ideala offret är en kvinna (Christie, a.a.)

Lindgren (2004, s. 30-33) menar att dessa kriterier skapar problem eftersom forskning visar att personer som, av diverse anledningar, befinner sig i riskzonen för att utsättas för brott helt enkelt inte uppfyller dem. Detta gör dels att dessa personer själva inte identifierar sig med ett brottsofferskap, samtidigt som samhället misslyckas med att ge dessa personer brottsofferstatus (med de fördelar detta ibland kan innebära i form av exempelvis skadestånd).

En av anledningarna till varför Christies (2001) teori prövas i denna studie tillsammans med teorin om blaming the victim (Lerner och Simmons, 1966, s. 205-207) är för att den tillhandahåller flera andra dimensioner av samhällets reaktioner gentemot brottsdrabbade. Teorin ger bland annat mening till vilken nivå av interaktion som finns

mellan den brottsdrabbade och gärningspersonen. Precis som Tiby (2012, s. 277-279) menar bygger exempelvis rättsväsendet på en dikotomisering av "ett oskyldigt offer och en skyldig förövare". Christie (2001, s. 54-55) beskriver det som att offret och gärningspersonen är beroende av varandra, ju mer ideal den ena är, desto mer ideal blir den andre. De båda bör även ses som totala motsatser, där den idealiske gärningspersonen är farlig och så omänsklig att igenkänningsfaktorn hos allmänheten är låg.

Dessutom påvisar teorin om det ideala offret vikten av att den brottsdrabbade bör vara tillräckligt stark för att överhuvudtaget kunna hävda sitt brottsofferskap. Hur fungerar Nils Christies (2001, s. 48) kriterier då gärningsperson och brottsdrabbad är barn, som känner varandra och vistas i samma miljö i princip varje dag? En viktig fråga utifrån detta blir även vilken roll media antar när utsattheten rör personer som själva inte egentligen har möjlighet att hävda sitt brottsofferskap.

4 Metod

4.1 Abduktivt tillvägagångssätt

I studien användes ett abduktivt tillvägagångssätt. Ett abduktivt tillvägagångssätt kan förklaras som att teoribildning och tidigare forskning används tillsammans med iakttagelser i materialet för att skapa en större förståelse för dess innebörd (Kvale & Brinkmann, 2014, s. 239). Syftet är därmed varken att resolut pröva en befintlig teori/hypotes eller att utveckla nya teorier eller begrepp. För den här studien har det inneburit att teoribildningen och den tidigare forskningen haft en central plats i förståelsen av materialet.

4.2 Kvalitativ innehållsanalys

I denna rapport definieras innehållsanalys som en metod som på ett systematiskt sätt beskriver innehållet i texter (Boréus & Bergström, 2012, s. 49-51). Syftet med metoden är att tolka det explicita innehållet samtidigt som en delanalys kan vara det som exkluderas i en artikel. Det kan exempelvis handla om att en samhällsgrupp inte inkluderas i ett material, och vad det exkluderandet kan innebära för materialet. Även det var något som analyserades i studien eftersom det sågs som relevant i och med den

konstruktiva teoribildningen. Utgångspunkten var alltså att det explicita i texter konstruerar fenomen tillsammans med det implicita.

Dessutom användes ett kvalitativt angreppssätt, eftersom fokus var att få en djupare kunskap kring om/hur framställningar förändrats över tid och vad som var dessa framställningar, snarare än att undersöka omfattningen av ett fenomen (Bryman, 2011, 371-372).

4.3 Tidningarna

Materialet som analyseras i studien är tidningsartiklar skrivna i dagstidningarna Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter år 1970, 1980, 1990, 2000 samt 2010. Anledningen till att dessa tidningar valdes var för att de har sökbara arkiv över valda tidsperioder. Alternativet hade istället varit att gå igenom ett stort material mikrofilmer. I och med att det är ett flertal årtal som använts i studien har det sammantagna materialet varit relativt stort. Syftet var alltså att undersöka hur dessa medier framställer barn som drabbats av upprepad utsatthet av andra barn i samband med skolan och vem/vilka som skuldbeläggs för utsattheten. Genom att syftet inbegriper dessa dagstidningar är en viktig del också att redogöra för dagstidningarnas bakgrund och politiska ställning.

Svenska Dagbladet är en obunden moderat dagstidning, som ges ut i Stockholm (<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/svenska-dagbladet>). *Dagens Nyheter* är å sin sida en oberoende liberal dagstidning som ges ut i Stockholm (<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/dagens-nyheter>). Vad detta innebär för studiens resultat utvecklas under punkt 4.6.

4.4 Datainsamlingen

För att få tag på materialet användes dels Dagens Nyheter och Svenska Dagbladets egna arkiv (år 1970, 1980 samt 1990), dels databasen Mediaarkivet Retriever (år 2000 samt 2010). Anledningen till att materialet samlades ihop från olika databaser var för att Dagens Nyheter arkiv enbart sträcktes till årtiondet 1990, medan Mediaarkivet Retriever enbart behandlade material från och med årtiondet 2000. Av bekvämlighetsskäl samlades även Svenska Dagbladets data år 2000 samt 2010 in via Mediaarkivet Retriever.

Att år 1970 valdes som det första årtalen berodde på att begreppet mobbning för första gången förekom i media i Dagens Nyheter den 13 november år 1969 (s. 64). Tanken var därmed att få en bild av hur föreställningar kring begreppet såg ut precis i början, samtidigt som begreppet skulle ha fått tid att rota sig. Därefter valdes årtalen ut med anledningen av att det skulle vara tillräckligt långa mellanrum mellan dem för att fenomenet skulle ha hunnit formas och formas om, samtidigt som det tidliga mellanrummet skulle vara konstant. Det var alltså därför inte mer aktuell data samlades in (som exempelvis år 2016).

Det var enbart två slagningar som gjordes i respektive databas per årtionde. Slagningar gjordes först på ordet ”mobbning”, därefter på ordet ”mobbing”. En utmaning vid insamlandet av materialet var att begreppet med tiden normaliserades och användes i allt fler sammanhang (som för fenomen i media, på arbetsplatser, etc.). Det medförde att slagningarna resulterade i fler träffar ju mer tiden gick (förutom år 2010 som medförde en nedgång). Ett alternativ för att få ned antalet träffar hade självklart varit att lägga till andra sökkriterier, som exempelvis ordet ”skola”. Det medförde dock istället att antalet träffar år 1970 och 1980 minskades. Därför togs beslutet att enbart göra sökningar på ”mobbning” och ”mobbing” och gallra det ganska stora materialet.

4.4.1 Antal artiklar per år³

Kriterierna för tidningsartiklarna var: **1)** Artikeln lägger fram föreställningar om barns upprepade utsatthet av andra barn i samband med skolan, samt **2)** Artikeln lägger fram föreställningar kring ett brottsdrabbat barn *och/eller* ansvariga för händelsen.

Vissa artiklar gallrades för att de berörde samma ämne/händelse samt producerades av samma tidning. Då togs de artiklar bort som inte bidrog med någon ny information. Gränsen för antal artiklar/år sattes som 20 stycken för att materialet skulle vara hanterbart. Det är alltså ett relativt stort material där det totala möjliga antalet artiklar var 100 stycken. I sammanhanget ska det dock tas i åtanke att varje enskilt år skulle undersökas i sin helhet.

³ En redogörelse för samtliga artiklar som använts i analysen finns under Bilaga 2.

Om antalet artiklar per år i den första gallringen var fler än 20 exkluderades de artiklar som inte bidrog med någon ny kunskap. I studien gjordes alltså ett avsiktligt urval, vilket innebär att de artiklar inkluderades som gav mest information till studiens syfte (Yin, 2013, s. 93). För att säkerställa att artiklarna speglade olika personers framställningar snarare än enskilda journalisters, kontrollerades även att artiklarna var skrivna av olika personer.

År 1970 användes begreppet ”mobbing” i 21 olika artiklar i Dagens Nyheter, samt 12 olika artiklar i Svenska Dagbladet. Sökning på ordet ”mobbing” resulterade i noll träffar, vilket indikerar att detta ord inte börjat användas än. Artiklarna gallrades därefter utifrån de kriterier som ställts, vilket resulterade i 7 artiklar från SvD och 9 artiklar från DN.

År 1980 användes begreppet mobbing i 35 olika artiklar i Dagens Nyheter, samt 23 olika artiklar i Svenska Dagbladet. Sökning på ordet mobbing resulterade i 10 artiklar i SvD, samt 3 artiklar i DN. Dessa gallrades därefter utifrån de kriterier som ställts, vilket resulterade i 9 artiklar från SvD och 9 artiklar från DN.

År 1990 användes begreppet mobbing i 78 olika artiklar i Dagens Nyheter, samt 50 olika artiklar i Svenska Dagbladet. Sökning på ordet mobbing resulterade i 10 artiklar i SvD, samt 16 artiklar i DN. Dessa gallrades därefter utifrån de kriterier som ställts, vilket resulterade i 10 artiklar från SvD och 7 artiklar från DN.

År 2000 användes begreppet mobbing i 105 olika artiklar i Dagens Nyheter, samt 120 olika artiklar i Svenska Dagbladet. Sökning på ordet mobbing resulterade i 14 artiklar i SvD träffar, samt 2 artiklar i DN. Dessa gallrades därefter utifrån de kriterier som ställts, vilket resulterade i 8 artiklar från SvD och 9 artiklar från DN.

År 2010 användes begreppet mobbing i 124 olika artiklar i Dagens Nyheter, samt 51 olika artiklar i Svenska Dagbladet. Sökning på ordet mobbing resulterade i 3 artiklar i SvD, samt 3 artiklar i DN. Dessa gallrades därefter utifrån de kriterier som ställts, vilket resulterade i 9 artiklar från SvD och 8 artiklar från DN.

4.5 Tematisering

En tematisk analys är en vanlig metod vid kvalitativa innehållsanalyser (Bryman, 2011, s. 528-529). I denna studie undersöktes huvudtemans uppbyggnad och hur de förändrats över tid. Tematisk analys användes som en strategi för att strukturera upp materialet och se inbördes mönster. Det totala materialet lästes därför igenom upprepade gånger i kronologisk ordning. Utifrån studiens syfte och teoribildning ställdes följande frågor inledningsvis till texten: **1)** Vilka föreställningar finns om barn som drabbats av upprepade utsatthet av andra barn? **2)** Vilka föreställningar finns om barn som gärningspersoner? **3)** Verkar någon skuldbeläggas i texterna?

Efter dessa genomgångar identifierades olika huvudteman i texterna. Därefter fick varje huvudtema/år ett kuvert och materialet studerades i sökandet efter koder, alltså specifika stycken som motsvarade ett huvudtema. Koderna benämndes med vilken artikel de hämtats från och lades sedan i det aktuella kuvertet. Efter att det sista årtalets (2010) koder identifierats undersöktes materialet en ytterligare gång för att säkerställa att inte ny kunskap upptäckts vid senare årtal som faktiskt fanns vid tidigare årtal.

Dessa koder undersöktes därefter utifrån vilka subteman som de utgjorde, alltså vad de enskilda koderna kunde ha för gemensamma nämnare. Sedan analyserades teman och subteman med hjälp av undersökningens teoribildning. Följande frågor ställdes till resultatet i förhållande till teoribildningen: **1)** Förändras konstruktionerna över tid? **2)** Assimileras orättvisa genom den brottsdrabbades egenskaper? **3)** Assimileras orättvisa genom den brottsdrabbades handlingar? **4)** Framställs den brottsdrabbade som ett idealt offer? **5)** Förekommer någon skuldbeläggning?

4.6 Validitet

Eftersom det tillvägagångssätt som använts i studien varit abduktivt hade, som nämnts ovan, teoribildning och tidigare forskning en central del i analysen. Därmed uppstår en risk för att den interna validiteten påverkats, eftersom det kan ha medfört att väsentliga resultat inte upptäckts. Med den interna validiteten menas hur giltiga undersökningens slutsatser är (Bryman, 2011, s. 352). För att undvika detta problem genomsöktes materialet efter motsägelser och alternativa tolkningar (vilka även redovisas för ökad transparens). Samtidigt ska det tas i beaktande att media är en plattform där olika

föreställningar kan samexistera (Nilsson, 2012, s. 137-138). En mängd olika föreställningar kan alltså produceras i media.

Som ett ytterligare steg för att säkra den interna validiteten studerades även det totala datamaterialet (samtliga artikelträffar innan någon form av gallring) efter att analysen gjorts i syfte att undersöka om ett motsäggande material exkluderats. Den bärande tanken i studien har varit att forskningen setts som en process som kan ha medfört nya insikter med tidens gång (Bryman, 2011, s. 372). Därmed har det alltså varit viktigt att, under arbetets gång, gå fram och tillbaka i datamaterialet för att generera så valida slutsatser som möjligt.

Under punkt 4.3 framgår det att båda tidningarna ligger politiskt sett åt höger vilket är något som bör tas i åtanke vid läsning av studien. Intresset bakom studien var just att undersöka hur två av Sveriges största dagstidningar (under samtliga årtal) framställde brottsdrabbade elever. Detta är dock något som påverkar den externa validiteten, vilket innebär att studiens resultat inte kan generaliseras till hela det svenska mediasamhället (Bryman, 2011, s. 352). Syftet med studien var dock inte att resultatet ska kunna generaliseras på detta sätt, vilket är ett vanligt ställningstagande i kvalitativa undersökningar (Bryman, 2011, s. 372). Syftet var snarare att skapa en förståelse kring de föreställningar som omger begreppet mobbning och skapas inom dessa medieplattformar.

4.7 Reliabilitet

Med extern reliabilitet menas att det finns möjligheter att upprepa en studie (Bryman, 2011, s. 352). Detta brukar generellt sett vara problematiskt då en kvalitativ undersökning bedrivits eftersom forskaren vanligtvis blir en stor del av kunskapandet. Slutsatsen är att detta inte är ett avgörande problem i den här undersökningen, eftersom studieobjekten är dokument. Materialet har alltså producerats utan att jag kunnat påverka det. Dessutom har syftet varit att hålla undersökningen transparent så att det framgår vad som gjorts vilket då underlättar replikering.

Något som snarare kan vara problematiskt med den här undersökningen är vad många kvalitativa undersökningar tenderar att kritiseras för, nämligen att den är subjektiv och att undersökningen styrs utifrån forskarens preferenser (Bryman, 2011, s. 368). I den

här studien har de teman som identifierats enbart tolkats av en person. Detta kan ha påverkat den interna reliabiliteten negativt, vilket just kan motarbetas genom att fler personer validerar tolkningar (Bryman, 2011, s. 352). Eftersom denna undersökning enbart skrivits av en person har alltså inte denna överensstämmelse kunnat säkerställas.

4.8 Förförståelse

Med förförståelse menas de fördomar som en forskare har då denne närmar sig ett forskningsområde (Bergström & Boréus, 2015, s. 31-32). Det är av största relevans att reflektera över förförståelsen då forskning bedrivs eftersom den kan påverka det resultat som produceras. Utifrån ett socialkonstruktivistiskt synsätt är jag dels en produkt av de föreställningar som jag vuxit upp med, dels en produkt av den tid jag lever i nu. Jag har exempelvis vuxit upp i ett samhälle med skolor som genomsyrats av föreställningar kring elev, begreppet mobbning och utsatthet.

Detta kan därmed ha medfört en risk att det påverkat vilket resultat som producerats. Förförståelsen kan alltså ha bidragit till att andra föreställningar eller skeenden gått förlorade i tolkningen. Genomgående i studien, vilket tidigare har framförts i metoddelen, har det därmed varit essentiellt att förhålla sig till förförståelsen genom att aktivt söka efter alternativa tolkningar. Dessa har även efter bästa förmåga redovisats.

Något annat som är tydligt vid analysen är att min förförståelse påverkat hur jag tolkat egenskaper som beskrivits. Jag har exempelvis tolkat det som att adjektivet ”känslig” framställs som underlägset. Det är ett tydligt exempel på hur min förförståelse kan ha påverkat tolkningen och tematiseringen.

4.9 Etiska överväganden

Det material som studerats i denna studie är tidningsartiklar. Det innebär att materialet har varit, och är, offentligt. De personer som blir citerade i denna undersökning har därmed samtyckt till att deras uttalande ska vara offentligt. För att i största mån möjligt förhålla undersökningen till det etiska kravet om konfidentialitet, vilket innebär att uppgifter som personer ger är anonyma (<http://www.codex.vr.se/texts/HSEFR.pdf>), har citaten avidentifierats. Personerna har trots allt inte godkänt att de ska analyseras i det syfte som denna studie har.

5 Resultat och analys

Detta avsnitt börjar med att det datamaterial som genererats redovisas. Därefter kommer de teman som identifierats att redogöras för, samt dess olika subteman med förändring över tid. För att tydliggöra respektive tema är de uppställda i tabeller. Därefter kommer en beskrivande redogörelse med analys.

5.1 Det avvikande barnet

5.1.1 Temats subteman och hur det förändrats över tid

En genomgång av de aktuella artiklarna med fokus på hur barn, som drabbats av upprepade utsatthet av andra barn i samband med skolan, framställt resulterade i temat ”det avvikande barnet”. Vad detta tema innehöll för subteman och hur temat utvecklats över tid framgår av tabell 1. I subtemat ”Udda” ingick föreställningar som handlade om det drabbade barnets annorlunda kläder eller hårfrisyr etc. I detta tema presenteras till stor del den utsattes yttre egenskaper.

Det avvikande barnet		
1970	Överviktig	
	Annan härkomst	
	Udda	
	Funktionsnedsatt	
1980	Annan härkomst	
	Udda	
	Funktionsnedsatt	
1990	Udda	
2000	Annan härkomst	
	Udda	
2010	Annan härkomst	
	Udda	

Tabell 1 över temat ”Det avvikande barnet” och hur det förändrats över tid.

5.1.2 Redogörelse med analys - år 1970

Något som blir tydligt vid tematiseringen är alltså att den drabbade år 1970 framställs som avvikande ur olika aspekter, där en aspekt är att de drabbade barnen har en annan härkomst än den normativa. Detta är exempelvis skrivet i DN då ämnet rör en estraddebatt som arrangerats, vars ämne var barns upprepade utsatthet av andra barn i skolmiljö (1970, 13 november, s. 12): ”Det var invandrarkvinnornas förening som bett Rädda Barnen ta upp ämnet, eftersom deras barn är särskilt utsatta för mobbning”. Som synes uttrycker citatet explicit att barn med annan etnicitet är mer utsatta för upprepade brott av andra barn i samband med skolan. Eftersom fokus i artikeln ligger på det utsatta barnets sätt att avvika, kopplas detta till teorin *Blaming the Victim* (Dalbert, 2009, s. 7-8), eftersom den teorin pekar på att orättvisa kan assimileras genom att förklaringen till utsattheten ligger hos den drabbades personliga karakteristika. Artikeln hänvisar exempelvis inte till någon kartläggning som visar att utsatthetens omfattning är strukturerad på så sätt att barn med annan etnicitet de facto är mer utsatta än andra barn. Citatet ovan kan alltså tolkas som ett hypotetiskt antagande.

Ett liknande antagande kan tydas i följande titel i en artikel i DN (1970, 22 februari, s. 46): ”Skåning i Stockholm lika ofta mobbad som invandrabarn”. Genom att artikeln positionerar barn i Skåne tillsammans med barn med annan etnicitet framträder en föreställning kring dessa gruppers gemensamma avvikelse från normen, det vill säga på den ort de studerar och lever i för närvarande. Dessutom skapas en bild av att det är människors sätt att prata som förklarar deras utsatthet, eftersom det framförallt är den språkliga avvikelsen som de utpekade grupperna har gemensamt. Därför kopplas även detta citat till *Blaming the Victims* (Dalbert, 2009, s. 7-8) teoribildning om att orättvisa assimileras genom den drabbades personliga egenskaper.

I sammanhanget är den ovanstående artikeln (1970, 22 feb, s. 46) den enda som år 1970 till viss del tar avstånd från att barn, som drabbats av upprepade utsatthet av andra barn, enbart kan avvika genom att ha en annan etnicitet. Detta görs i slutet av artikeln då följande står: ”Jag tror det är svårt för invandrabarnen att förstå att mobbing är en allmän regel, att det även drabbar svenska barn lika mycket som invandrabarn (...)”. Artikeln framhåller alltså en föreställning om att det är de drabbade barnen med annan etnicitet som ”inbillar” sig vara mer drabbade än resterande samhälle. Samtidigt

framställer den, som tidigare nämnts, avvikande barn som mer utsatta på grund av deras sätt att prata.

Elevernas utsatthet förklaras emellertid inte enbart genom deras etnicitet. SvD (1970, 9 mars, s. 20) citerar exempelvis ett barns berättelse om självupplevd upprepade utsatthet av andra barn i samband med skolan. Berättelsen cirkulerar kring specifika händelser som att barnet blivit slagen, sparkad och spottad på. Ingenting i berättelsen handlar om barnets egna personliga karakteristika. Trots detta innehåller den andra delen av artikeln en sekvens med konstaterandet: ”Detta kan inträffa i skolan idag. Det inträffar. För utländska barn, för tjockisar, för tysta och inbundna, för annorlunda barn.”. Genom det förklarar artikeln barns upprepade utsatthet i skolan genom deras sätt att avvika från det normativa. I och med att det fortfarande är barnens personliga egenskaper som antyds förklara utsattheten kopplas detta återigen till Blaming the Victims (Dalbert, 2009, s. 7-8) teoribildning om att orättvisa assimileras genom den drabbades personliga egenskaper.

Till sist kan temat det avvikande barnet år 1970 även ses i följande artikel vars huvudämne är reklamens påverkan på normer och ideal (DN, 1970, 7 april, s. 32). I en passage av artikeln diskuteras barns upprepade utsatthet av andra barn i samband med skolan där följande står:

Det enda sätt jag känner till att motivera att ens aggressioner går ut över andra är just att den eller de andra är olika på något sätt. Detta ger oss naturligtvis ingen rätt att låta detta ske, men det förklarar ändå hur det sker.

Artikeln författare påpekar att beteendet är oacceptabelt samtidigt som hen förklarar beteendet genom den utsattes sätt att *vara* avvikande. I och med att författaren förklarar utsattheten genom den utsattes sätt att vara. År 1970 visar artiklarna att det som uppfattas som avvikande egenskaper hos de drabbade förklarar utsattheten. Det kopplas därför, som tidigare, till Blaming the Victims (Dalbert, 2009, s. 7-8) teoribildning om att orättvisa assimileras genom den drabbades personliga egenskaper.

5.1.2 År 1980

Föreställningen kring att det är barn med annan etnicitet som ofta utsätts för brott i skolan finns fortfarande kvar år 1980. Detta kan ses i exempelvis SvD (1980, 16 juli, s.

18) då en person adopterad från ett asiatiskt land beskriver sin uppväxt, efter att intervjuaren konstaterat att hen måste ha varit framåt som barn samt att föräldrarna måste ha varit modiga som adopterat ett relativt gammalt barn:

Ja, det kan hända. Jag tycker att jag haft jättetur på alla sätt (...) Jag har aldrig upplevt några tendenser till mobbning. Kompisarna har alltid varit jättesnälla och aldrig betraktat mig som annorlunda. Jag har aldrig känt mig annorlunda heller.”

I artikeln framgår det inte att intervjupersonen blivit ställd frågan om hen blivit drabbad av upprepad utsatthet av andra barn i samband med skolan. En liknande tendens kan ses i DN (1980, 31 maj, s. 63), där följande står i en recension av en bok som handlar om bland annat en 12-årig flicka som flyttat från Finland till Sverige: ”Någon egentlig mobbning är här inte tal om, men författaren förmedlar starkt den känsla av melankoli och dövstumhet som drabbar invandrare.”.

I båda de ovanstående citaten finns begreppet mobbning med, trots att ingen säger sig ha drabbats av upprepad utsatthet. Det intressanta är därför varför begreppet mobbning finns med i berättelsen, trots att det inte är det specifika ämnet. Förklaringen kan vara berättarnas förförståelse kring att barn med en annan etnicitet ofta drabbas av upprepad utsatthet. Deras föreställning kring utsattheten påverkar således narrativet. Problemets komplexitet handlar då om hur vuxna konstruerar en bild kring vilka barn som drabbas av upprepad utsatthet av andra barn, vilket assimileras av barn till att bli deras verklighet. Inom socialkonstruktivismen (Thuréns, 2014, s. 141-144) teoretiseras kring att samhället ständigt skapar olika roller och till dessa roller hör ett antal attribut/egenskaper. Tolkningen är att begreppet mobbning kan ha blivit en del av den rollbeskrivning som omger barn med annan etnicitet, eftersom det i citaten ovan inte skrivs explicit att någon utsatthet faktiskt skett.

Samtidigt beskrivs också hur helt andra grupper utsätts för brott i skolan enbart på grund av att de kommer från olika platser i Sverige. I en artikel i DN (1980, 4 jan, s. 44), vars ämne handlar om att det bör finnas högstadieskolor för skärgårdsbor, står följande: ”Att vara 13 år och bo i skärgården betyder internat eller långa resor till fastlandet varje dag för att klara högstadiets skolplikt. Många gånger betyder det också mobbning från fastlandseleverna.”. Här verkar det som att 1970-talets fokusering på

språket kan ha släppt eftersom språkskillnaderna inte är så markanta i skärgården gentemot Stockholm (även om en lingvist kanske skulle vidhålla att det finns skillnader). Gemensamt för föreställningarna är att ”nykomlingar” framställs som att de drabbas av upprepad utsatthet.

En artikel i DN (1980, 7 juli, s. 14) visar en tendens till särskiljning mellan begreppet mobbning och diskriminerande handlingar mot elever med annan etnicitet: ”Det finns en hård konkurrens, som kan gå illa åt eleverna, det finns utslagning, mobbning och ibland också en oacceptabel syn på minoriteter och invandrare.”. Begreppet mobbning och främlingsfientlighet hålls alltså isär på ett markant sätt, vilket inte skett i någon annan artikel. Detta kan kopplas till socialkonstruktivismens (Burr, 1995, ref. i Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 11-12) premisser om att den sociala världen inte är konstant utan förändras över tid. Föreställningar kring olika roller är alltså föränderliga, och kan utvecklas på olika sätt.

5.1.3 År 1990

I artiklarna från år 1990 kan det återigen konstateras att en förändring skett så att allt färre föreställningar presenteras kring den brottsdrabbade. En artikel (DN, 1990, 9 dec, s. 60) handlar om två skolor som ska slås ihop, där lärare på den ena skolan är oroliga eftersom de menar att detta, bland annat, kan främja mobbning: ” – Risken finns att Hallonbergseleverna uppfattas som inkräktare (...) ”. Det är den enda gången som barn från olika platser nämns år 1990. Samtidigt porträtteras ett annat barn som blivit utsatt upprepade gånger i skolmiljö som att dennes sociala klass avviker (SvD, 1990, 27 nov, s. 42): ”Då gick [urklippt namn] i borgerliga Norra Latin. Där fanns en (1) pojke som kom från ett arbetarhem, det visste alla. Och så han, kommunistledarens son.”. I båda de ovanstående citaten framställs den drabbade som avvikande från normen. Slutsatsen är således att det fortfarande presenteras föreställningar (om än mycket mer sällan) där det är det utsatta barnets personliga egenskaper som anges vara förklaringen till dennes utsatthet (dels som nykomling och dels som att det utsatta barnet avviker på grund av dennes föräldrars politiska ställning).

I en av artiklarna i DN år 1990 (11 maj, s. 14) kritiseras konsumtionssamhället: ” – Min dotter, säger [urklippt namn], kan inte komma till skolan med fel kläder på sig, då blir hon mobbad. Så starkt är det kommersiella trycket.”. Från detta citat dras dock

slutsatsen att förklaringen till utsattheten inte läggs hos barnet utan hos konsumtionssamhället. Det är alltså inte egentligen barnet som skuldbeläggs utan fokus i artikeln ligger i negativa effekter av just konsumtion. Detta tolkas i enlighet med Nilssons (2012, s. 137-138) slutsats om att olika aktörer påverkar diskussionen kring brottsofferfrågor i den riktning som verkar viktig. Skribenten är emot konsumtionssamhället och använder barns upprepade utsatthet som ett argument i sakfrågan.

En markant skillnad gentemot tidigare år kan finnas i DN (1990, 22 april, s. 6), i en artikel vars ämne är att regler stoppar barns upprepade utsatthet i skolan: ”Det är **inte** yttre avvikelser som gör ett barn till mobboffer”. Som synes ovan är också den sammanlagda bedömningen från detta årtal att detta är en föreställning som inte längre uttrycks lika frekvent som tidigare årtal.

5.1.4 År 2000

År 2000 förekommer enbart en beskrivning av den brottsdrabbades egenskaper som avvikande. Det är när en skolklass intervjuas i en artikel i SvD (2000, 21 nov, s. 5):

Oftast handlar det om att avvika från mängden, genom namn, utseende eller klädsel. Att ha spetsig näsa, fel tröja eller komma från ett främmande land med "fel" religion kan räcka, berättar några elever från årskurs fem SvD samlat för en pratstund.

Eftersom förklaringen till utsattheten presenteras genom det utsatta barnets personliga karakteristika kopplas det till Blaming the Victims (Dalbert, 2009, s. 7-8) teoribildning om att orättvisa assimileras genom den drabbades personliga egenskaper. Det är det utsatta barnets egenskaper som beskrivs förklara utsattheten. Det presenteras emellertid sammanlagt färre och färre föreställningar kring det brottsdrabbade barnets egenskaper som avvikande.

5.1.5 År 2010

År 2010 sker en vändning och återigen presenteras fler föreställningar kring det avvikande barnet. Ett citat uttrycker följande i en artikel i DN (2010, 14 juni, s. 9), där en flicka berättar om hennes upprepade utsatthet i skolmiljö: ”[Urklippt namn]s pappa kommer från Rumänien, hon har utländska drag och är dessutom ovanligt lång för sin ålder. Själv tror hon att det var så allt började när mobbningen satte igång redan i

lågstadiet hemma på Hisingen.”. Detta citat kopplas ånyo till *Blaming the Victims* (Dalbert, 2009, s. 7-8) teoribildning om att orättvisa assimileras genom den drabbades personliga egenskaper. Tolkningen görs eftersom citatet fortfarande, sedan begreppet mobbning myntades, presenterar föreställningen om att barn som drabbas av upprepad utsatthet av andra barn i skolan är avvikande genom deras personliga egenskaper. Citatet uttrycker även explicit att den utsatte själv förklarar utsattheten genom dessa avvikelser.

Ett barn som blivit slagen, jagad och ofredad i skolan vid ett upprepat antal tillfällen beskrivs på följande sätt av sin förälder (DN, 2010, 3 mars, s. 34): ”Nu är min son inget typiskt mobbningsoffer, men vem är egentligen det? Förhoppningsvis är han heller inte bokstavligen mobbad, än.”. Detta citat visar att det alltså finns en föreställning om vilka barn det är som drabbas av upprepad utsatthet av andra barn i skolan. En försiktig tolkning kan dras genom den socialkonstruktivistiska teoribildningen (Burr, 1995, ref. i Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 11-12), nämligen att föreställningar kring brottsdrabbade elever befästs i samhället och därför inte längre uttrycks explicit på samma sätt som år 1970. Något som talar för detta är att föreställningar kring temat det avvikande barnet återigen framträder lite då och då, och därmed kan dessa föreställningar möjligtvis vara mer befästa i samhället och antas finnas ”under ytan”. En alternativ tolkning kring att dessa föreställningar blivit mer sällsynta är att samhället under det undersökta tidsspännat utvecklats med ett allmänt tydligare fokus på brottsdrabbade i samhället. Det har medfört lagstiftning och ett ökat fokus på frågor som rör brottsdrabbade, vilket i sin tur kan ha medfört att media blivit mer medvetna om vilken typ av text som produceras.

5.1.6 Sammanfattning

Temat det avvikande barnet har alltså starka kopplingar till *Blaming the Victims* (Dalbert, 2009, s. 7-8) teoribildning om att orättvisa assimileras genom den drabbades personliga egenskaper. Samtidigt har temats omfattning och framtoning förändrats över tid, vilket kopplas till socialkonstruktivismens (Burr, 1995, ref. i Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 11-12) premisser om att den sociala världen inte är konstant utan förändras över tid. I början av perioden användes begrepp som överviktig, annan härkomst, udda och funktionsnedsatt. Dessa föreställningar blev allt mindre tydliga under de undersökta åren. Temat det avvikande barnet har dock aldrig försvunnit helt.

5.2 Det underlägsna barnet

Ett ytterligare tema som framkom då de aktuella artiklarna undersöktes, som skiljer sig från ”det avvikande barnet”, resulterade i ett tema där det utsatta barnet framställdes som underlägsen (se tabell 2). Temat har alltså haft varierande frekvens samtidigt som det avtagit markant år 2000 och 2010. I detta tema presenteras till stor del den utsattes inre egenskaper.

Det underlägsna barnet	
1970	Svag självkänsla
	Känslig
	Introvert
1980	Rädd
	Rädd
1990	Svag självkänsla
	-
2000	-
	-
2010	Kuvad
	-

Tabell 2 över temat ”Det underlägsna barnet” och hur det förändrats över tid.

5.2.1 År 1970

Temat framträder exempelvis i SvD (1970, 13 november, s. 30), i en artikel som handlar om föräldrars ansvar i att förebygga brott mellan elever: ”De svåra fallen av mobbning gäller barn som saknar självkänsla. Ofta beror det på att deras mödrar är överbeskyddande (...)”. I detta sammanhang blir det tydligt att personen som hävdar detta menar att ansvaret för utsattheten ligger hos den brottsdrabbade elevens mamma. Samtidigt anges förklaringen till utsattheten som att det ligger hos det drabbade barnet genom att det är dennes egenskaper som inte bara frammanar utsattheten, men alltså också kan förebygga utsattheten. Slutsatsen är därför att detta kopplas till Blaming the

Victims (Dalbert, 2009, s. 7-8) teoribildning om att orättvisa assimileras genom den drabbades personliga egenskaper.

Temat blir även tydligt i följande artikel i DN (1970, 13 november, s. 12) som handlar om barns upprepade utsatthet av andra barn i samband med skolan: ” (...) att det avvikande hos ett barn eller en vuxen alltid betyder mindre än den psykiska motståndskraften. Den som har ett självmotstånd utstöts inte ur gruppen.”. I samma artikel beskrivs barn med finsk etnicitet som mest utsatta vilket förklaras i termer av barnets etnicitet (a.a.): ”De har inte bara språksvårigheter, påpekade hon. De kommer som regel från en glesbygd och klarar inte omställningen från land till stad, från byskola till våra stora skolor. Det gör att de tappar självförsvaret.”.

Det går till viss del att koppla de två ovanstående citaten till Blaming the Victims (Dalbert, 2009, s. 7-8) teoribildning om att orättvisa assimileras genom den drabbades handlingar, eftersom det i citaten ligger en tyngd på att det är den drabbades handlingsmönster (i form av att eleven exempelvis inte lyckats försvara sig) som inte förebygger utsattheten. Handlingsmönstret förklaras emellertid genom den drabbades personliga egenskaper (hen har ett sämre ”självförsvaret” eller ”psykisk motståndskraft”) vilket gör att jag ändå menar att citaten snarare kopplas till Blaming the Victims (a.a.) teoribildning om att orättvisa assimileras genom den drabbades personliga egenskaper.

Senare i artikeln (1970, 13 november, s. 12) ges dåvarande chefskurator i skoldirektionen en möjlighet att föreslå konkreta åtgärder i hur barns upprepade utsatthet av andra barn kan förebyggas. Två av de åtgärdsförslag som chefskuratorn ger är:

- Att man vid 4-årsundersökningen av alla barn också har kuratorer och psykologer med för att ta reda på hur föräldrarna klarar av barnens självständighetsuppfostran.
- Att alla barn skall gå i lekskola mellan tre och sex år för att lära sig leka tillsammans. Invandrabarnen skall leka sig till språket. För att hjälpa föräldrarna skall kuratorer och psykologer finnas.

Dels ska alltså det brottsdrabbade barnets självkänsla förbättras och dels utvecklas förslaget om lekskola till att handla om att det utsatta barnet behöver lära sig språket

snabbare. Genom att det är det drabbade barnets personliga egenskaper som anges vara något som behöver förbättras, kopplas citatet till Blaming the Victims (Dalbert, 2009, s. 7-8) teoribildning om att orättvisa assimileras genom den drabbades personliga egenskaper.

Följande artikel, där en flicka som intervjuats i TV refereras, har på ett markant sätt skiljt sig mot temat om den underlägsna eleven (SvD, 1970, 24 maj, s. 10): ”En något överklyftig flicka ville förklara fenomenet mobbing med att den drabbas de starka, som har modet att låta bli att slå igen”. Detta citat kan tolkas som ett sätt att idealisera de barn som drabbas av upprepad utsatthet av andra barn i skolmiljö.

5.2.2 År 1980

År 1980 presenteras föreställningar om det brottsdrabbade barnet som ”rädd”. I en artikel i SvD (1980, 24 aug, s. 37) beskriver en person hur denne lyckats undvika att bli utsatt för upprepade brott av andra barn i samband med skolan genom att lära sig boxas: ”Jo, jag kunde klara av mina kamraters ständiga våldsamheter, förtryck och stryk, kunde ge igen och försvara mig. Nu blev jag accepterad som kamrat och inte som en rädd vekling, som bara sprang undan.”. Acceptansen bland de andra barnen presenteras alltså som att det ligger i förmågan att slå tillbaka. Citatet beskriver explicit att personer som springer iväg är ”rädda veklingar”. Därmed skapar citatet en bild av att de barn som drabbas av upprepad utsatthet i samband med skolan är rädda. Slutsatsen är därför att citatet kopplas till Blaming the Victims (Dalbert, 2009, s. 7-8) teoribildning om att orättvisa assimileras genom den drabbades personliga egenskaper.

I en annan artikel om en skolklass utflykt till Alhagens 4H-gård jämförs ett kaninbeteende med begreppet mobbning (SvD, 1980, 3 juni, s. 20):

Nykomlingen såg förstås annorlunda ut, luktade annorlunda och visade väl också sin rädsla, för de andra djuren började slita tottar ur pälsen på den, sparka och bita den (...) Jag passade på att tala med barnen om mobbning och säkert har jag aldrig haft en så förstående grupp barn och kanske heller aldrig en så pedagogisk situation.

Citatet visar hur djurens handlingar förklaras av egenskaper hos den utsatta kaninen (den utsatta kaninen är en nykomling och rädd), vilket sedan artikelförfattaren kopplar till diskussioner kring barns upprepade utsatthet av andra barn. Genom att förklaringen

ligger hos egenskaperna hos den drabbade, kopplas citat till Blaming the Victims (Dalbert, 2009, s. 7-8) teoribildning om att orättvisa assimileras genom den drabbades personliga egenskaper.

5.2.3 År 1990-2010

Även år 1990 (DN, 1990, 22 april, s. 6) presenteras, i en artikel som handlar om varför barn drabbas av upprepad utsatthet av andra barn, föreställningen om det brottsdrabbade barnets självkänsla: ”Det gemensamma för offren är att de är ängsliga och svaga med dålig självkänsla.”. Därefter förekommer inte föreställningen förrän år 2010, i en artikel som beskriver handlingen i en film (SvD, 2010, 13 aug, s. 13): ”[Urklippt namn] är nyinflyttad och med sin kuvade uppsyn ett offer för allas aktiva eller passiva mobbning.”. Detta tema har alltså en tydlig nedgång efter år 1980 (ännu större nedgång än temat ”det avvikande barnet”).

Det finns två citat som skiljer sig kraftigt från temat det underlägsna barnet. I en intervju med en regissör som skrivit en film baserat på sina egna uppväxtår står följande (DN, 1990, 3 feb, s. 17): ”Huvudpersonen är Elin. Hon var från början klassens populäraste tjej. Alla killarna var öppet eller hemligt förälskade i henne. Men när Elin nobbar Helge blir hon utfrysad och mobbad”. I en notis i DN (1990, 5 april, s. 5) citeras fem 15-åriga pojkar, åtalade för att ha misshandlat och hotat en klasskamrat: ”- Han var bråkig och störde lektionen, försvarade sig pojkarna.”.

I det första citatet ges förklaringen genom att den utsatta inte vill bli tillsammans med en kille, medan det andra tar upp hur en elev uppträtt i skolan. Därmed kan båda citaten kopplas till Blaming the Victims (Dalbert, 2009, s. 7-8) teoribildning om att orättvisa assimileras genom att den drabbades egna handlingar förklaras som orsaken till utsattheten. De är främst intressanta eftersom de ger en annan dimension åt de föreställningar som hittills presenterats kring det brottsdrabbade barnet, vilket varit att denne har dålig självkänsla eller är avvikande. Det vill säga, en ny tendens kommer in samtidigt som begrepp som rädd och svag självkänsla börjar tonas bort.

5.2.4 Det ideala offret

I sammanhanget är det av relevans att analysera temat ”det underlägsna barnet” utifrån det ideala offrets (Christie, 2001, s. 47-48) kriterium om att offret ska vara svagt och i underläge, men inte för svagt för att kunna hävda sin offerstatus. Vad gäller ovan givna

föreställningar är det uppenbart att det drabbade barnet framställs som svagt och i underläge. Trots det verkar de drabbade barnen inte få offerstatus år 1970 och 1980. Slutsatsen är att tidningarna dessa år inte var en plattform för de drabbade barnen att själva föra fram sin version och höja sin röst i. I och med det faktumet verkar barnen förlora sin offerstatus. Temat ”det underlägsna barnet” verkar således stämmer överens med det ideala offrets (Christie, 2001, s. 47-48) kriterium om att offret inte ska vara för svagt för att kunna hävda sin offerstatus.

5.2.5 Sammanfattning

Temat ”det underlägsna barnet” har varit mest framträdande år 1970-1980 för att därefter enbart förekomma vid ett fåtal tillfällen och inte lika markant. Temat har en stark koppling till Blaming the Victims (Dalbert, 2009, s. 7-8) teoribildning om att orättvisa assimileras genom att den drabbades personliga egenskaper nedvärderas, samtidigt som temat bekräftar det ideala offrets (Christie, 2001, s. 47-48) kriterium om att offret inte bör vara för svagt för att kunna hävda sin offerstatus. Dessutom har det framkommit föreställningar som går emot temat ”det underlägsna barnet”, genom att de drabbade barnen framställts som exempelvis starka. Att temat slutar förekomma lika tydligt över åren kan kopplas till socialkonstruktivismens (Burr, 1995, ref. i Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 11-12) premiss om att den sociala världen inte är konstant utan förändras över tid.

5.3 Utsatt av en majoritet

Ett tema som framkom då de aktuella artiklarna undersöktes med fokus på hur barn som gärningspersoner framställs i media resulterade i ett tema som handlade om att dessa handlingar är något vem som helst kan göra och att gärningspersonen tillhör en majoritet (se tabell 3). Temat har alltså förekommit år 1970 och 1980 men därefter avtagit. Det ska dock framhållas att detta tema inte inkluderar de exempel där det skrivits om flera specifika barn som handlat tillsammans. I detta tema har alltså enbart de texter inkluderats där gärningspersonen framställs som vem som helst och handlingen som normal.

Utsatt av en majoritet	
1970	
	Gruppvåld
	Anonymitet
	Normalitet
1980	
	Normalitet
1990	
	-
2000	
	-
2010	
	-

Tabell 3 över temat Utsatt av en majoritet och hur det förändrats över tid

5.3.1 År 1970

Föreställningar kring barn som utsätter andra barn för brott i samband med skolan är år 1970 förhållandevis frånvarande i artiklarna jämfört med föreställningar av de barn som blir utsatta för brott. Det som detta kan bero på är att brottsliga handlingar i skolan primärt framställdes som en handling utövad av en majoritet. Detta kan exempelvis ses i följande citat i DN då en forskare intervjuas (1970, 13 nov, s. 12): ”Utmärkande för mobbing är att våldet sker anonymt, sade [urklippt namn]. Det finns ingen ansvarig eftersom gruppen utfört det. Mobbing förekommer också i vuxenvärlden. Mobbing kommer av mobb – att utsättas för mobben.”. Teorin om det ideala offrets (Christie, 2001, s. 47-48) kriterium om att gärningspersonen ska kunna beskrivas inneha specifika

negativa egenskaper sker alltså inte här. Det är snarare så att gärningspersonen blir anonym, vilket dels skrivs ut samt blir en effekt av att gärningspersonen beskrivs som majoriteten.

Samma tolkning visar sig även i följande citat i DN, som skrivs då en mellanstadiepjäs recenserar (1970, 5 oktober, s. 18): ”En pjäs som inte drar sig för att visa hur grym och plågsam mobbing kan se ut, hur frestande det kan vara att dras med i majoriteten mot minoriteten, hur långt det kan gå, hur farligt det kan bli.”. Föreställningar kring gärningspersonen ligger alltså i att denne tillhör en majoritet.

Samtidigt som citatets föreställningar kan kopplas till att det inte finns någon gärningsperson som kan tilldelas specifika negativa egenskaper (i likhet med det ideala offrets (Christie, 2001, s. 47-48) kriterium om detta), framställs den utsatta eleven genom detta som att hen är i underläge. Det är alltså något som enligt det ideala offret (Christie, 2001, s. 47-48) borde stärka den utsattes offerstatus. Genom att gärningspersonen framställs som att vara i en majoritet, försvinner emellertid dennes individuella egenskaper. Det finns därmed ingen gärningsperson som i sin egen form kan identifieras och därefter beskrivas inneha negativa egenskaper. År 1970 framställs istället brotten som helt normala och *som att vem som helst kan begå dessa brott*. Gärningspersonens handlingar beskrivs som ”anonyma”, ”frestande” och som att det inte finns någon ansvarig. Möjligtvis kan det bero på att det utvecklats förklaringsmodeller kring den som blivit utsatt, nämligen genom att denna antas vara ”avvikande” (5.1) eller ”underlägsen” (5.2). Därigenom verkar det som att den brottsdrabbades position ändå försvagas.

5.3.2 År 1980-2010

Efter årtalet 1970 framkommer inte temat lika tydligt. Vid ett tillfälle år 1980 står följande (DN, 1980, 17 maj, s. 16):

– Dom konflikter vi skulle levt ut i sandlådan och som våra dagisfröknar neutraliserar – det är dom som sedan kommer igen i våra skilsmässogräl (...) jag kom att tänka på Rosa från Argentina. Hon berättade att det aldrig förekommer mobbning i hennes hemland. Barnen övervakas alltid av vuxna på raster (...) Det finns barn i Argentina som blir torterare som vuxna. Kan det ha något samband?

I ovanstående citat kan det möjligtvis tolkas som att författaren menar att fenomenet mobbning är en normal handling för barn, och dessutom nödvändigt (för att barnet annars växer upp och torterar människor som vuxen). Oavsett minskar temats omfattning markant över tid och år 1990-2010 saknas denna typ av föreställning.

5.3.3 Sammanfattning

Temat ”Utsatt av en majoritet” förekommer främst år 1970 och avtar sedan i princip helt. Genomgången visar på att temat är komplext till den grad att det verkar ge större tyngd till teorin om det ideala offrets (Christie, 2001, s. 47-48) kriterium att gärningspersonen ska kunna beskrivas inneha specifika negativa egenskaper - snarare än att den brottsdrabbade ska befinna sig i underläge.

5.4 De (o)ansvariga vuxna

Ett tema som framkom då de aktuella artiklarna undersöktes med fokus på vem eller vilka som framställdes som ansvariga till händelsen var ”de (o)ansvariga vuxna”. Vad detta tema innehöll för subteman och hur temat utvecklats över tid kan ses i tabell 4.

De (o)ansvariga vuxna	
1970	
	Skolans misslyckande
1980	
	Fel på samhället
	Föräldrar till gärningsperson
	Skolans misslyckande
1990	
	Föräldrar till gärningsperson
	Skolans misslyckande
	Fel på samhället
2000	
	Skolans misslyckande
2010	
	Föräldrar till gärningsperson
	Skolans misslyckande

Tabell 4 över temat ”De (o)ansvariga vuxna” och hur det förändrats över tid.

5.4.1 År 1970-1990

Till skillnad från de teman som redogjorts för hittills har detta tema snarare utvecklats än stagnerat. År 1970 framkommer föreställningar kring dessa situationer som att ansvaret till viss del kan föreskrivas specifika vuxna individer, som föräldrar eller lärare. Det kan ses i följande citat från DN (1970, 13 nov, s. 12), i en artikel som berör barns upprepade utsatthet för brott av andra barn i samband med skolan: ”Auktoritära lärare: Mer mobbing”. Genom citatet presenteras en föreställning som inte assimilerar orättvisa enligt *Blaming the Victim* (Dalbert, 2009, s. 7-8) utan snarare lägger förklaringen hos någon annan än den brottsdrabbade eller gärningspersonen. Det kan jämföras med föregående avsnitt (5.3) där det funnits en föreställning om att mobbing är normalt. Resonemanget anger att det är de auktoritära lärarnas fel att barn drabbas av upprepad utsatthet. För att förtydliga är detta emellertid inte en föreställning som dominerar i tidningsartiklarna år 1970.

År 1980 förändras temat något till att även problematisera skolans roll i det förebyggande arbetet. I en artikel i SvD (1980, 2 januari, s. 10) står exempelvis följande: ”Föräldrar upplever skolan alltför passiv i krissituationer. De menar att de själva måste ta initiativet för att stävja exempelvis mobbing”. Genom formuleringen klandras skolor för att inte ta tillräckligt stort ansvar. Samtidigt debatteras samhällets nedprioriterade elevvård som något negativt för skolmiljön, för bland annat omfattningen av barns upprepade utsatthet (DN, 1980, 7 juli, s. 14):

Det är då vi kan arbeta aktivt i det som är särskilt viktigt – i det förebyggande arbetet. Vi kan då hjälpa till att hindra utslagning och allmänt hjälpa till att få en bra skolmiljö, framhåller [urklippt namn].

Samhällets sätt att nedprioritera elevvården renderar alltså i mer utslagning och en sämre skolmiljö. Dessutom framställs föräldrar till gärningspersonen som att inneha en betydande roll i förekomsten av barns upprepade utsatthet av andra barn (DN, 1980, 22 sept, s. 12): ”Risken för att barnet skall utvecklas till en våldsam och fientlig tonåring ökar påtagligt om mamman inte känslomässigt brytt sig om pojken när han var liten eller om hon var likgiltig och saknade engagemang för sonen.”

Den tolkning som görs är att de som skuldbeläggs i de ovanstående citaten är instanser som på något sätt ges ansvar för den drabbade, trots att ingen av de på ett direkt sätt har utsatt någon elev. Genom att de instanser som pekats ut ges ett indirekt ansvar, samtidigt som de tilldelas negativa egenskaper (exempelvis den passiva skolan och den likgiltiga mamman) görs kopplingen att mediabilden av de vuxna liknar gestaltningen av gärningspersonen i teorin om det ideala offret (Christie, 2001, s. 47-48, 54-55). Det är de vuxnas tillkortakommanden som gjort att eleven blivit utsatt.

Detta mönster fortsätter år 1990. I en artikel i DN (1990, 22 april, s. 6) står exempelvis följande: ”Det som kännetecknade mobbarnas uppväxtvillkor var en kombination av kärlekslöshet (likgiltighet eller fientlighet) och avsaknad av fasta gränser (...) deras föräldrar har använt fysiska bestraffningar.”. I citatet förklaras gärningspersonens handlingar genom föräldrarnas tillkortakommanden. Föräldrarna beskrivs inte bara ha varit likgiltiga men också våldsamma. Citatet kopplas därför till det ideala offrets (Christie, 2001, s. 47-48) teoribildning kring gärningspersonen.

5.4.2 År 2000-2010

I detta tema synliggörs ett skifte som verkar ha skett någon gång mellan år 1990-2000, där skolan/huvudmannens ansvar gentemot den brottsdrabbade på ett ännu tydligare sätt markerats. Det är enbart vid ett tillfälle år 1980 som en hel skola anges vara ansvarig. År 2000 är dock den största andelen av samtliga artiklars huvudsakliga fokus hur skolan misslyckat med att förebygga elevernas upprepade utsatthet. Det kan exempelvis ses i följande artikel i SvD (2000, 21 nov, s. 4): ”De menar att rektorn känt till mobbningen men inte reagerat. Enligt flickans advokat fick 15-åringen följande råd av skolan: Undvik folksamlingar. Hamna inte i centrum.”. Genom citatet förstås det att rektorn dels negligerat den drabbades utsatthet, samtidigt som rektorn lagt ansvaret hos den drabbade genom att mana på den drabbade att bete sig på ett visst sätt.

Ett annat tydligt exempel på föreställningar kring skolans ansvar finns att läsa i DN (2000, 22 nov, s. 6), när två pojkar beskrivs som att de efter en längre tids utsatthet i skolan blivit utsatta för ett grovt brott: ”Två 12-åriga pojkar tvingades utföra oralsex på tre äldre skolkamrater i Skåne. Föräldrarna kräver att förövarna ska flyttas till en annan skola, men skolledningen vägrar.”. I citatet framställs skolan som nästan illvilliga, och som att de inte står på föräldrarnas eller de drabbades sida. Samma tendens kan ses i

följande citat från en artikel i DN (2000, 29 jan, s. 2), som handlar om ett barn som varit utsatt av andra barn under en lång tid: ”Hur kan då [urklippt namn]s mobbare undgå att upptäckas under en så lång tid? Varför togs de inte om hand av mobbningsgruppen direkt efter att [urklippt namn] namngivit sex av pojkarna till en lärare?”. Även här framställs skolan som att de negligerat den utsatta, och som att de inte reagerat trots att de haft kännedom om incidenten. Den övergripande föreställning som cirkulerar kring detta fenomen år 2000 är alltså att skolan misslyckas i både sin förebyggande- samt reaktiva roll, och citaten ger en bild av skolan som att den försummar sitt ansvar.

Även år 2010 förs skolan och skolans huvudman fram som ytterst ansvariga med fler regler och lagar som skyddar det utsatta barnet. Detta utgör det främsta subtemat i artiklarna från detta år. Några exempel är:

Skolorna är för dåliga på att arbeta mot mobbning och förföljelse på nätet, trots att Skolverket kräver att så sker. Det menar samtliga experter som SvD har talat med. – SvD (2010, 27 mars, s. 6)

Behandlingen av [urklippt namn] anmäldes till Skolverket som riktade mycket skarp kritik mot skolans agerande. Men [urklippt namn] kommun lade locket på när jag ville diskutera det som hänt, berättar [urklippt namn]. – SvD (2010, 9 sep, s. 26)

Det känns som att de trampar på oss, säger hon och förklarar att hon är djupt besviken över att personal vid skolan inte gjort mer för att hjälpa hennes dotter. – DN (2010, 14 juni, s. 9)

Min erfarenhet av mobbning är att skolan varken kan, har kraft, möjligheter eller vill lösa problemen. Tvärtom försöker man att släta över och bagatellisera. – DN (2010, 19 april, s. 23)

Genomgående kopplas detta tema till det ideala offrets teoribildning kring gärningspersonen (Christie, 2001, s. 47-48, 54-55). Genom utpekandet av skolans/huvudmannens ansvar för och negligerande av den drabbade eleven framträder dessa mycket tydligare än den faktiska gärningspersonen. Artiklarna framhäver elevernas utsatthet som att det inte bara utgörs av gärningspersonen men också genom skolans/huvudmannens negligerande. Att skolan åläggs ett större ansvar kan vara ett

tecken på det som Larsson (2010, s. 138) beskriver som mobbningsfenomenets ansvarsflyttning – från individens till samhällets. I och med den förändring som funnits i temat, kopplas det till socialkonstruktivismens (Burr, 1995, ref. i Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 11-12) premiss om att den sociala världen inte är konstant utan förändras över tid.

5.4.3 Sammanfattning

Temat har förändrats över tid, från att ge ansvar till specifika vuxna till att i princip enbart beröra skolans ansvar gentemot den brottsdrabbade. Det bekräftar därmed socialkonstruktivismens (Burr, 1995, ref. i Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 11-12) premiss om att den sociala världen inte är konstant utan förändras över tid. Dessutom kopplas temat till att det presenterar en annan typ av gärningsperson, eftersom beskrivningen av de vuxna uppfyller kriterier som anges i teorin om det ideala offret (Christie, 2001, s. 47-48, 54-55). De vuxna, i synnerhet skolan, beskrivs ofta inneha specifika negativa egenskaper och skolan benämns ofta som att ha negligerat den brottsdrabbade markant.

5.5 Gärningspersonen

Ett annat tema som framkom då de aktuella artiklarna undersöktes med fokus på vem eller vilka som ges ansvar resulterade i temat ”Gärningspersonen”. Vad detta tema innehöll för subteman och hur temat utvecklats över tid kan ses i tabell 5. Under subtemat ”utlösande egenskaper” inkluderas de egenskaper som barnet tillskrivs som anses frammana det negativa beteendet. Det är alltså ett brett subtema med egenskaper som ”aggressiv” eller ”fördomsfull”, samtidigt som mer sårbara egenskaper inkluderats som ”rädd” eller ”oälskad”.

Gärningspersonen	
1970	Utlösande egenskaper
	Framställt överläge
1980	Utlösande egenskaper
	Framställt överläge
1990	Utlösande egenskaper
	Framställd som kriminell
	Framställt överläge
2000	Framställt överläge
	Utlösande egenskaper
	Framställd som kriminell
	Framställt överläge
2010	Utlösande egenskaper
	Framställt överläge

Tabell 5 över temat ”Gärningspersonen” och hur det förändrats över tid.

5.5.1 År 1970

Som tidigare nämnts finns det jämförelsevis en brist på föreställningar kring gärningspersonen år 1970. Eftersom det finns så många beskrivningar av de utsatta barnen som tydligt utgörs av att de är annorlunda och avvikande skapas dock, i bristen på beskrivningar, en motsatt bild av gärningspersonen. Gärningspersonen framstår

därmed som ”överlägsen” och ”vanlig”. Detta kan delvis kopplas till Kupchik och Bracys (2009, s. 150-152) slutsatser om att barn som begår brott i samband med skolan ofta framställs just som bland annat normala.

De egenskaper som i övrigt gick att utläsa i texterna år 1970 är exempelvis en artikel som berör barns upprepade utsatthet av andra barn rent generellt (DN, 1970, 22 feb, s. 46): ”- Människans mest primitiva reaktion. Hela civilisationen har gått ut på att tukta aggressioner och andra primitiva tendenser. När någon avviker från vedertagna normer, detta gäller både hos människor och djur, reagerar omvärlden fortfarande primitivt och med aggression.”. I citatet framstår gärningspersonens beteende som något vi alla har inom oss. Samtidigt kan artikelförfattarens tolkning möjligtvis förstås utifrån bakgrunden av själva begreppet mobbning, som först använts för att beskriva beteenden mellan djur (Larsson, 2010, s. 138-139). Dessutom framställs gärningspersonen som ”normal”, eftersom denne enbart följer de ”naturliga instinkter” som människor har, vilket liknar Kupchik och Bracys (2009, s. 150-152) slutsatser om att dessa barn framställs just som normala.

I kontrast till det ovanstående framställs gärningspersonen i en annan artikel som rädd (DN, 1970, 5 mars, s. 25). Artikeln recenserar pjäsen ”Är du rädd för Uffe? - Han är rädd också.” står följande: ”Hasse är i själva verket rädd för sin fordrande storasyster och fordrande mamma, och Uffe är rädd för sin pappa, som uppfostrat honom med stryk.”. Citatet presenterar en förklaring till var gärningspersonerna begår handlingarna, och framställer även gärningspersonerna som att de är utsatta. I en annan artikel, som recenserar en mellanstadiepjäs där ämnet är barns upprepade utsatthet av andra barn, står detta (DN, 1970, 5 okt, s. 18):

(...) att det inte är den stora elakheten som ställer till. Utan den vaga, den försiktiga medgörligheten. Egentligen gillar vi inte det här, säger deras uppförande, men vi är ju två om det. Då är det nog rätt.”

I citatet framställs gärningspersonen som att egentligen inte vilja begå dessa handlingar, men att faktorn att även någon annan begår handlingen gör det mer mentalt försvarbart. Gärningspersonen framstår alltså som en medföljare. Dessutom framställs gärningspersonen som ”fördomsfull” - genom att en åtgärd mot brott i skolmiljö

beskrivs som fördomsförebyggande arbete (DN, 1970, 10 okt, s. 17): ”Åtgärder i fördomsförebyggande syfte bör därför bedrivas inte enbart i skolorna utan på [två ord som är oläsliga] massmedia och genom olika statliga och kommunala organ.”.

I citaten ges alltså en ganska splittrad bild av gärningspersonen, men överlag beskrivs denna i neutrala ordalag. Detta årtal beskrivs gärningspersonen som ”överlägsen” och ”vanlig”, men samtidigt som ”rädd” och ”medföljare”. Gärningspersonen blir en relativt otydlig bifigur jämfört med den drabbade. Det saknas helt enkelt både positiva och negativa beskrivningar kring gärningspersonen. Det betyder att gärningspersonen år 1970 inte egentligen stämmer överens med kriterier i det ideala offret, alltså att hen framställs inneha negativa egenskaper (Christie, 2001, s. 47-48).

5.5.2 År 1980

År 1980 börjar en tydligare bild av gärningspersonen ta form. Denne framställs ofta som en aggressiv manlig elev, exempelvis i DN (1980, 22 sep, s. 12): ”- Risken för att barnet skall utvecklas till en våldsam och fientlig tonåring ökar påtagligt om mamman inte känslomässigt brytt sig om pojken när han var liten eller om hon var likgiltig och saknade engagemang för sonen.”. Citatet börjar med ”barnet” för att därefter helt gå över till ”pojken”. Därmed kan det tolkas som att barn som utövar våld på detta sätt likställs med pojkar, vilket kopplas till det ideala offrets teoribildning om den ideala gärningspersonen – alltså att gärningspersonen bör vara av manligt kön (Christie (2001, s. 47-48). Trots att studien enbart bedrivits på manliga elever problematiseras inte heller detta utan det som framhålls är hur föräldrar kan bete sig för att förebygga att deras son blir en aggressiv person.

Bilden av att maskulinitet utgörs av aggressivitet kan även synas i en bokrecension i SvD (1980, 26 aug, s. 22), där en manlig elev, som drabbats av upprepad utsatthet i samband med skolan, lever i en konflikt med sin maskulinitet varav hans pappa säger:

”Grabbar ska fungera rakt och enkelt. Sätta sig i respekt, slåss” Jimmy vet inte hur det går till. ”Prat! Det är bara att slå till en gång. Sen går det av sig självt, en slags instinkt” försäkrar pappan.”

I en artikel i SvD (1980, 10 mars, s. 20) intervjuas en person kring varför vissa barn börjar utsätta andra barn för upprepad utsatthet. Då framförs för första gången en bild av

den potentiella gärningspersonen som att denne är i ett faktiskt underläge: ”– Svaga elever som dagligen får uppleva sitt underläge gentemot en relativt stor grupp duktiga elever reagerar kanske genom att skolka eller sitta passiva och så småningom gå ur skolan som funktionella analfabeter.” Detta underläge förändras dock senare i artikeln när gärningspersonen hamnar i majoritet (SvD, 1980, 10 mars, s. 20):

Är de svagt begåvade tillräckligt många kan de utbilda en gruppnorm som säger att det är fel att kunna något. De lever rövare och trycker ned de mer begåvade som inte vågar plugga eller i varje fall inte vågar visa att de kan något.

Det börjar alltså sakteligen växa fram en bild av barn som utsätter andra barn för brott i samband med skolan som mer liknar det ideala offrets (2001, s. 47-48) kriterier kring gärningspersonen i det ideala offret. Gärningspersonen framställs exempelvis som att denne är aggressiv, rövare och svagt begåvad. Genom det tilldelas gärningspersonen specifika, negativa egenskaper.

5.5.3 År 1990

Under 1990-talet framträder bilden av gärningspersonen än mer markant. Gärningspersonen framställs ofta som del av en grupp men då en enskild gärningsperson beskrivs tilldelas denna, liksom tidigare år, ofta personlighetsdrag som traditionellt sett brukar kopplas till maskulinitet (DN, 1990, 22 april, s. 6): ”Mobbarna däremot är aggressiva (även mot vuxna) och oftast fysiskt starka.” Dessutom har gärningspersonens handlingar börjat beskrivas som början på andra problem, vilket i slutändan leder till att de hamnar i brottsregistret. Det kan exempelvis ses i DN (1990, 27 sep, s. 6):

Polisen har gjort en s k brottstrappa för att visa på den brottsliga karriären. Längst ned finns anpassningssvårigheter i skolan som börjar redan i 8-10-årsåldern. Sedan fortsätter det med skolk, mobbning, gängbildning, snatteri, skadegörelse, stöld och våldsbrott.

Citatet framställer gärningspersonen som en besvärlig elev som är på väg att hamna utanför samhället. Synen på gärningspersonen verkar helt enkelt hårdna. Detta förstärks ytterligare i en artikel i DN (1990, 6 juni, s. 2) står följande: ”Skolan måste göra helt klart att det är förövarnas beteende som skall ändras.” Detta är första gången i materialet som ordet förövare används om dessa barn, vilket är ett ytterligare tecken på

att synen på dessa handlingar börjar hårda samt att handlingarna nu börjar omformuleras.

De föreställningar som ges kring gärningspersonen är dock mer komplexa än så. DN (1990, 22 april, s. 6) presenterade exempelvis denna bild av gärningspersonen: ”Det som kännetecknade mobbarnas uppväxtvillkor var en kombination av kärlekslöshet (likgiltighet eller fientlighet) och avsaknad av fasta gränser.”. Ett liknande exempel synliggör också kvinnliga gärningspersoner i en bokrecension (SvD, 1990, 26 okt, s. 58):

Atwood låter Elaine och läsaren få befrielse och försoning i insikten att Cordelia var den svagare av de två. Alla delar känslor av skam, rädsla och önskan att bli älskad som hon väckte hos sitt offer var i själva verket hennes egna.

De två ovanstående citaten tilldelar gärningspersonen mänskliga egenskaper, som exempelvis att denne enbart vill bli älskad. Därigenom skapar citaten en högre igenkänningsfaktor för läsaren, där det blir möjligt att sympatisera med gärningspersonen. Citatens framställningar passar därmed inte in med teoribildningen kring den ideala gärningspersonen (Christie, 2001, s. 47-48, 54-55), eftersom denne inte blir presenterad som exempelvis omänsklig eller farlig.

5.5.4 År 2000

År 2000 framkommer ännu hårdare föreställningar kring gärningspersonen (DN, 2000, 28 nov, s. 5): ”Rektorerna kan inte längre skylla på skollagen när de inte ingriper mot mobbarna. Skolminister Ingegerd Wärnersson ger nu klartecken för kommunerna att tvinga elever som utsätter andra för mobbning att byta skola.”. I citatet särskiljs gärningspersonen från en föreställning om att majoriteten begår dessa brott. Det verkar snarare som att utsattheten kan minska om en specifik gärningsperson försvinner från sammanhanget. Det träder därmed in en mer individualiserad syn på ansvarsfördelning och som kräver att samhället agerar. Samma förhårdnande attityd kan ses i följande citat i DN (2000, 28 nov, s. 5): ”Den andra [brottsdrabbade eleven] hämtas av en lärare i hemmet och får tillbringa ett par timmar i ett aktivitetsrum. Sedan körs han till ett avlastningshem. Förövarna går däremot kvar i skolan.”.

Gärningspersonen framställs även detta år som en person med begynnande kriminell karriär (SvD, 2000, 11 aug, s. 2):

Föräldrarna resignerar och flyttar till en annan ort med barnet, medan mobbarna får ge sig på nästa offer. Förövarna är i högre grad än dem som inte mobbar representerade bland dem som senare i livet kommer i konflikt med lagen. Mobbning är en inkörsport till annat våld och missbruk.

Gärningspersonen framställs som en förövare och som allmänt illvillig genom formuleringar om att denne ska ”ge sig på” nästa ”offer”. Citatet presenterar ingen grund för förståelse av problematiken och tidigare års föreställning kring dessa handlingar som ”normala” verkar nästan vara bortblåst. Utifrån Kupchik och Bracys (2009, s. 150-152) slutsatser om att gärningspersonen framställs som ”normal” eller ”snäll”, verkar detta således inte stämma överens med DN och SvD:s framställningar år 2000. En allt hårdare attityd har inträtt med betoning på att det är specifika personer som begår dessa handlingar.

5.5.5 År 2010

Detta år har ytterligare en förändring skett, där föreställningar kring gärningspersonen verkar ha mjuknat. Att detta tema genomgått en förändring över åren stärker återigen socialkonstruktivismens (Burr, 1995, ref. i Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 11-12) premiss om att den sociala världen inte är konstant utan förändras över tid.

Överhuvudtaget framhävs gärningspersonen, år 2010, relativt sällan i de artiklar som berör barns upprepade utsatthet av andra. Vid ett tillfälle lyfts meditation fram som en bra förebyggande åtgärd (SvD, 2010, 17 okt, s. 16):

(...) som menar att meditationstekniken är speciellt bra i skolor med ordnings- problem:

– Våldet minskar, stressen minskar, mobbningen minskar och betygen höjs. Man slutar oroa sig för de här barnen.

Citatet kan möjligtvis tolkas som att gärningspersonen framställs som en överlag stressad elev (i och med att meditation förs fram som en förebyggande åtgärd).

Gärningspersonen har emellertid en relativt otydlig framtoning. Slutsatsen är att framställningen inte kan jämföras med det ideala offrets (Christie, 2001, s. 47-48, 54-55) kriterium om att den ideala gärningspersonen bör inneha specifika, negativa egenskaper.

5.5.6 Sammanfattning

Temat har förändrats markant över tid, vilket bekräftar socialkonstruktivismens (Burr, 1995, ref. i Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 11-12) premiss om att den sociala världen inte är konstant utan förändras över tid. I övrigt slits framställningarna av gärningspersonen mellan att denne å ena sidan framställs utifrån det ideala offrets (Christie, 2001, s. 47-48, 54-55) kriterium kring specifika, negativa egenskaper och Kupchik och Bracys (2009, s. 150-152) slutsatser kring att gärningspersonen i dessa kontext ofta framställs som ”normal” och ”snäll”. ”Demoniseringen” av gärningspersonen var mest tydlig år 1990 och 2000. Vid ett fåtal tillfällen synliggjordes även kvinnliga gärningspersoner.

5.6 Den brottsdrabbades stärkta position i media

Det sista temat som framkom då de aktuella artiklarna undersöktes med fokus på hur barn som utsätts för brott av andra barn i samband med skolan framställs i media resulterade i ett tema som inbegrep föreställningar som stärkte den brottsdrabbades position (se tabell 6). I detta tema har även de stycken inkluderats där den brottsdrabbade tillskrivs mer eller mindre brottsofferstatus. I subtemat ”värnlös” ingår föreställningar där den brottsdrabbade porträtterats som ”yngre” eller i en passiv roll.

Den brottsdrabbades stärkta position i media	
1970	-
1980	-
1990	-
2000	Värnlös Fråntagen ansvar Den drabbades rättigheter framhävs
2010	Värnlös Fråntagen ansvar Den drabbades rättigheter framhävs

Tabell 6 över temat ”Den brottsdrabbades stärkta position” och hur det förändrats över tid.

5.6.1 År 2000

Som påvisats i tidigare teman stagnerar medias tendens till att förklara utsattheten genom den drabbades personliga egenskaper. År 2000 finns även citat som snarare upphöjer den utsatte. Det blir exempelvis tydligt i följande citat (SvD, 2000, 10 feb, s. 9): ”– När vi är ute på skolor talar vi om att det aldrig är den mobbades fel.”. Citatet påvisar således ingen tendens till att assimilera orättvisa till den drabbade enligt Blaming the Victims (Dalbert, 2009, s. 7-8) teoribildning kring den brottsdrabbades handlingar eller egenskaper.

Samtidigt som en annan syn på den drabbades ansvar kan urskönjas, är det ungefär samma berättelse som förs fram i artiklarna år 2000. Inte någon av artiklarna presenterar en pojke i högstadiet som blir utsatt för brott av exempelvis jämnåriga eller yngre personer. I texterna figurerar istället den brottsdrabbade flickan och den brottsdrabbade yngre, pojken. Majoriteten av berättelser som förs fram är flickors berättelser, i form av sexuella trakasserier såsom (DN, 2000, 9 mars, s. 2): "Killarna brukar dra in tjejer på toaletten och behandla oss illa. När man kommer ut från toaletten betraktas man som en hora.". I citatet är det tydligt att gärningspersonen i sammanhanget framställs som en homogen grupp "killar" medan barnet som drabbats av upprepade utsatthet framställs som en homogen grupp "tjejer". Berättelsen som förs fram är även utifrån den drabbades perspektiv. Ett annat tydligt exempel då de drabbade framställs som kvinnliga elever står att finna i DN (2000, 11 mars, s. 2):

[Urklippt namn]: Skydda flickorna

Flickor mobbas i skolan. Dagens Nyheters Stockholmsredaktion beskrev detta i flera reportage 9/3. Pojkarna kallar dem hora, använder grova könsord, trakasserar dem sexuellt. Flickorna har ingen möjlighet att säga nej och ge sig av.

Återigen är det två homogena grupper som presenteras, där de positioneras mot varandra. Denna tydliga framtoning kan jämföras med år 1990 då följande framfördes (DN, 1990, 22 april, s. 6): "Flickor är något mindre utsatta för mobbning än pojkar. När de mobbas är det oftast av pojkar.". I citatet framställs kvinnliga elever varken som gärningsperson eller brottsdrabbad. Den manliga eleven ikläds istället båda roller. Tio år senare (år 2000) framställs istället framförallt kvinnliga elever som den utsatta.

Den andra berättelsen som förs fram kring brottsdrabbade är som sagt den yngre pojkens berättelse, som exempelvis (DN, 2000, 24 mars, s. 5):

Det var under den tiden han blev utsatt för mobbningen av äldre elever från högstadieskolan i [urklippt ort]. - De tycker att jag är en idiot för att pappa är konstnär. Jag fick ta emot både sparkar och slag. Men chaufförerna reagerade inte, säger [urklippt namn].

Att den brottsdrabbade som förs fram i media antingen är en flicka eller en yngre elev kopplas till det ideala offrets teoribildning om att den utsatte bör vara en flicka eller i

framställt underläge (Christie, 2001, s. 47-48). Dessutom kan en förklaring vara medias behov av att framställa den drabbade och gärningspersonen som två olika motpoler (Christie, 2001, s. 54-55). Citatet ovan visar även den öppenhet som personer plötsligt har då de berättar i media om när de drabbats av brott i samband med skolan. Denna öppenhet har inte syns tidigare år. Media har alltså blivit en plattform för de drabbade där de själva kan lyfta sin utsatthet.

5.6.2 År 2010

Även detta år går brottsdrabbade ut i media och berättar om utsattheten på ett öppnare sätt (DN, 2010, 14 juni, s. 9): "- Mitt liv har blivit begränsat. Man känner sig uttittad och det känns som att alla i Göteborg vet vem jag är: där går hon, mobboffret, förklarar [Urklippt namn]". Genom att brottsdrabbades berättelser lyfts fram genom de själva skapas ett utrymme för en större igenkänningsfaktor hos allmänheten. Inte heller detta år kopplas temat till att citaten assimilerar orättvisa till den drabbade enligt Blaming the Victims (Dalbert, 2009, s. 7-8) teoribildning kring den brottsdrabbades handlingar eller egenskaper.

Det är däremot intressant att analysera temat utifrån teorin om det ideala offrets kriterier om att den brottsdrabbade bör kunna hävda offerstatus (Christie, 2001, s. 47-48). Temat tydliggör att det blivit enklare för brottsdrabbade elever att göra detta, samtidigt som majoriteten av berättelserna dock är retroaktiva. Det finns emellertid motsatta exempel, som citatet från år 2000 med barnet som blev utsatt på en buss. Genom att media blivit en plattform för de drabbade själva verkar deras status stärkas. Det är även tydligt att en förändring skett i synen på den brottsdrabbades ansvar mellan åren 1970-2000. Att temat har förändrats så markant över tid bekräftar socialkonstruktivismens (Burr, 1995, ref. i Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 11-12) premiss om att den sociala världen inte är konstant utan förändras över tid.

5.6.3 Sammanfattning

Temat har förändrats markant sedan begreppet mobbning myntades, vilket bekräftar socialkonstruktivismens (Burr, 1995, ref. i Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 11-12) premiss om att den sociala världen inte är konstant utan förändras över tid. Samtidigt hör inte detta tema ihop med teorin om blaming the victim (Dalbert, 2009, s. 7-8) utan kopplas snarare till teorin om det ideala offret (Christie, 2001, s. 47-48).

6 Diskussion

Resultat- och analysdelen har medfört två viktiga slutsatser. Den ena är att föreställningar kring den brottsdrabbade har förändrats över tid, vilket gett ytterligare stöd åt socialkonstruktivismens (Burr, 1995, ref. i Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 11-12) premiss om att den sociala världen inte är konstant utan förändras över tid. År 1970 framställdes det drabbade barnet som avvikande eller underlägsen samtidigt som gärningspersonen framställdes som vem som helst. Med tiden har dessa föreställningar avtagit och blivit ersatta av en bild som mer liknar teorin om det ideala offret. Media har alltså assimilerat mindre och mindre orättvisa vad gäller det brottsdrabbade barnet. Den andra slutsatsen visar hur föreställningar kring gärningspersonen, men främst om skolans/huvudmannens ansvar, framträtt mer markant allt eftersom tidens gång. Därigenom har det med tiden framkommit en bild av en gärningsperson med mer specifika negativa egenskaper.

6.1 Hur framställs den brottsdrabbade över tid?

Denna studie har alltså visat hur framställningar av barn som drabbats av upprepad utsatthet av andra barn förändrats över tid. Den brottsdrabbade har kunnat kliva fram, från att ha presenterats som avvikande och underlägsen till att få en egen medial röst. Enligt Larsson (2010, s. 138) myntades begreppet mobbning till en början just som en benämning på apartheid – alltså åtskillnadsgörandet av olika folkgrupper – samt folk mord. Däri kan förklaringen ligga till den fixering som lades vid det utsatta barnets etnicitet år 1970.

I övrigt framställdes den brottsdrabbade alltså till en början som avvikande eller underlägsen. Denna bild har dock nyanserats med tiden, där resultatet visar att den brottsdrabbade fått en starkare position i media från och med år 2000. Vid den tiden började brottsdrabbade barns egna röster höjas, där de fick utrymme att använda media som en plattform för att beskriva en aktuell problembild eller anekdot. Detta påvisar vikten av att den brottsdrabbade ska kunna hävda sin offerstatus (Christie, 2001, s. 47-48). Sammanfattningsvis har alltså föreställningarna som presenterats kring den brottsdrabbade i media gått från att förminska till att förhöja.

En annan reflektion som är viktig att göra kring den fixering som legat kring det brottsdrabbade barnets etnicitet är kopplad till Foremans (2015, s. 166-168) slutsats om begreppet mobbning som en strategi att undvika andra ämnen. I Foremans studie gällde detta samhällets föreställningar kring personer med avvikande sexualitet eller genusroll. Att förklaringen till att barn utsätts för denna typ av brott ligger i att exempelvis deras ursprung finns i andra nationer har tydliga främlingsfientliga förtecken. Detta diskuteras dock inte i vidare grad, utan istället diskuteras fenomenet mobbning.

6.2 Vem eller vilka skuldbeläggs för utsattheten?

Det har funnits tendenser till att media skuldbelägger den brottsdrabbade när det kommer till brott som sker i samband med skolan, främst genom att tillåta att berättelser återges som anger det utsatta barnets personliga egenskaper som förklaring till utsattheten. Denna tendens verkar dock ha minskat samtidigt som allt större ansvar ålagts skola och huvudman. Det som växer fram är därmed en komplex bild med flera olika aktörer. Gärningspersonens individuella ansvar har precierats över tid, från att ha varit en normalitet i en majoritet till individuellt ansvar för enskilda upprepade handlingar. Anvaret för att förändra orsakerna till upprepad utsatthet har förflyttats från den drabbade individen till ett samhälleligt ansvar. Där synliggörs en skillnad mellan "ansvaret för handlingarna" och "ansvaret för åtgärderna".

Genom det ansvar skolor och huvudmän tillskrivits framställs de ibland nästan som att själva ha utfört de direkta brottsliga handlingarna. Att skolpersonal åläggs ansvar för det som skett i skolans miljö syns även i Waynes (2013, s. 46) studie, vilket betyder att framställningen av dessa brott följer samma tendens i Sverige och USA. Till skillnad från Wayne har dock resultatet i denna studie inte visat ett ökat fokus på de negativa hälsoeffekterna som upprepad utsatthet kan resultera i.

Samtidigt som allt färre egenskaper beskrivs kring brottsdrabbade börjar skolorna alltså tillskrivas ett större ansvar. I båda fallen sker det mest markanta skiftet år 2000. Detta är intressant i och med att inträdandet av skolornas ansvar på ett sätt avlastar behovet av den direkta gärningspersonen. Då begreppet mobbning myntades låg fokuseringen enbart på de inblandade eleverna, där beteendet i och med detta verkar ha förklarats av den brottsdrabbades egenskaper. Kan detta vara tecknet på en konflikt mellan föreställningar om barndom och brott? En parameter som talar emot detta är att det

ständigt, i varierande grad, har funnits föreställningar om gärningspersonen. Samtidigt har dessa föreställningar presenterats, i dess mest individuella, sammanslagna form, som tonårspojkar som är starka och aggressiva med en begynnande kriminell karriär. Jämförelsevis har det alltså saknats beskrivningar av exempelvis en 11-årig flicka som begått ett brott mot ett annat barn i samband med skolan.

Oavsett har resultatet i denna studie ökat förståelsen för hur viktig gärningspersonens del är i skapandet av ett idealt offer, samt hur komplex relationen är däremellan. Resultatet visar att gärningspersonens funktion inte behöver uppfyllas av en fysisk person, utan kan likaväl uppfyllas av en samhällsinstitution som varit negligerande. Genom att skolan/huvudmannen fått en mer markant och aktiv roll frammanför bilden av skolan/huvudmannen som antagonist i berättelsen medan media spelar beskyddaren.

6.3 Alternativa tolkningar

En begränsning som gjordes i denna studie var att tidningsartiklarna studerades med ett decenniums mellanrum. Vid mer tillgängliga resurser (i form av tid) hade en utökad kunskap getts om tidningsartiklar studerades med kortare intervall. I och med denna begränsning kan det dock finnas en möjlighet till att teman som inte funnits vissa år (exempelvis "det underlägsna barnet" år 2000) faktiskt funnits kringliggande år. Det som med säkerhet dock kan sägas är att barn som drabbats av upprepad utsatthet av andra barn i samband med skolan presenteras på ett markant annorlunda sätt år 1970 jämfört med år 2010. Det har alltså skett en förändring där den brottsdrabbades position har stärkts.

6.4 Framtida forskning

Studien har enbart gjorts på två dagstidningar med samma politiska inriktning. Detta begränsar alltså mångsidigheten i resultatet. För framtida forskning skulle därmed ett relevant ämne vara att göra en diskursanalys kring hur olika politiska inriktningar konstruerar begreppet mobbning som ett socialt problem. Ett annat intressant ämne vore en diskursanalys kring den hegemoni som uppstår i de två olika grupper som framträder i beskrivningar brottsdrabbade elever och elever som gärningspersoner. Vilka ideologier ligger bakom framställningarna och vilken grupp tillges makt?

7 Referenslista

Arbetsmiljölagen (SFS 1977:1160)

Bergström, G. & Boréus, K. Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys. I Bergström, G. & Boréus, K. (red.) (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. (3., [utök.] uppl.) (s. 13-48). Lund: Studentlitteratur.

Boréus, K. & Bergström, H. Innehållsanalys. I Bergström, G. & Boréus, K. (red.) (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. (3., [utök.] uppl.) (s. 49-89). Lund: Studentlitteratur.

Brottsbalk (SFS 1962:700)

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber

Canto, J. M., Perles, F. & San Marti, J. (2017). Culture of honour and the blaming of women in cases of rape. I *Revista De Psicologia Social*. 32(1), 80-107.

Doi:10.1080/02134748.2016.1250488

Christe, N. Det idealiska offret. I Åkerström, M. & Sahlin, I. (red.) (2001). *Det motspänstiga offret*. Enskede: TPB.

Cook, C. & Lane, J. (2017). Blaming the Victim: Perceptions About Incarcerated Sexual Assault Victim Culpability Among a Sample of Jail Correctional Officers. I *Victims And Offenders*. 12(3). S. 347-380. Doi:10.1080/15564886.2015.1065531

Dalbert, C. (2009). Belief in a just world. In M. R. Leary & R. H. Hoyle (Eds.), *Handbook of Individual Differences in Social Behavior* (pp. 288-297). New York: Guilford Publications.

Diskrimineringslag (SFS 2008:567)

Foreman, V. (2015). Constructing the victim in the bullying narrative: How bullying discourses affirm rather than challenge discriminatory notions of gender and sexuality. I *Crime, Media, Culture*. 11(2). S. 157-176. Doi: 10.1177/1741659015588404

Frånberg, G. & Wrethander Bliding, M. (2011). *Mobbning - en social konstruktion?* (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Heber, A. Brottslingen som brottsoffer? I Heber, A., Tiby, E. & Wikman, S. (red.) (2012). *Viktinologisk forskning: [brottsoffer i teori och metod]*. (s. 179-195) (2. Uppl.). Lund: Studentlitteratur.

- Kupchik, A., & Bracy, N. (2009). The News Media on School Crime and Violence Constructing Dangerousness and Fueling Fear. *Youth Violence And Juvenile Justice*, 7(2), 136-155.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (3. [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, A. (2010). Mobbning: ett tidsbundet socialt problem?. *Socialvetenskaplig tidskrift*. 17:2, s. 137-151. Tillgänglig:
<http://svt.forsa.nu/Documents/Forsa/Documents/Socialvetenskaplig%20tidskrift/Artiklar/2010/Mobbning-ett%20tidsbundet%20socialt%20problem%20av%20Anna%20Larsson.pdf>
- Lerner, M. J., & Simmons, C. H. (1966). Observers reaction to the "innocent victim": compassion or rejection? *Journal Of Personality And Social Psychology*. 4(2). S. 203-210.
- Lindgren, M. (2004). *Brottsoffer i rättsprocessen: om ideala brottsoffer och goda myndigheter*. (1. uppl.) Diss. Stockholm: Stockholms universitet., 2004. Stockholm.
- Lindgren, S. (2005). Social constructionism and Criminology: Traditions, Problems and possibilities. *Journal Of Scandinavian Studies In Criminology & Crime Prevention*, 6(1), 4. Doi:10.1080/14043850510035119
- Mancini, C. & Pickett, J. T., (2017) Reaping What They Sow? Victim-Offender Overlap Perceptions and Victim Blaming Attitudes, *Victims & Offenders*, 12:3, 434-466, DOI: 10.1080/15564886.2015.1093051
- Nilsson, B. Brottsoffer i nutida svensk dags- och kvällspress – en studie i offerskapets logiker. I Heber, A., Tiby, E. & Wikman, S. (red.) (2012). *Viktimologisk forskning: [brottsoffer i teori och metod]*. (s. 137-154) (2. Uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Organisatorisk och Social arbetsmiljö (AFS 2015:4), Skollag (SFS 2010:800)
- Socialstyrelsen (2010). Social rapport 2010. Västerås: Edita Västra Aros. Tillgänglig: <https://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/17957/2010-3-11.pdf>
- Sokol, N., Bussey, K., & Rapee, R. M. (2016). The impact of victims' responses on teachers reactions to bullying. *Teaching and Teacher Education*, 78. Doi: 10.1016/j.tate.2015.11.002
- Tiby, E. (2012). Islamofobiska hatbrott mot barn. I Heber, A., Tiby, E. & Wikman, S. (red.) (2012). *Viktimologisk forskning: [brottsoffer i teori och metod]*. (s. 271-288) (2. Uppl.) Lund: Studentlitteratur.

- Thurén, T. (2014). *Vetenskapsteori för nybörjare*. (3., [omarb.] uppl.) Stockholm: Liber.
- Tiby, E. (2006). Ungas utsatthet och rädslor – med egna ord. I Roxell, L. & Tiby, E. (red.) (2006). *Frågor, fält och filter: kriminologisk metodbok*. (s. 85-114). Lund: Studentlitteratur.
- Vainik, A. (2017). *Polisanmälningar i grundskolan*. Växjö: Linnaeus University Press. Tillgänglig på Internet:
<http://lnu.divaportal.org/smash/get/diva2:1081967/FULLTEXT01.pdf>
- Vetenskapsrådet (inte tillgängligt). Forskningsetiska principer – inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Vetenskapsrådet: Elanders Gotab. Tillgänglig:
<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>
- Wayne, R. (2013). The Social Construction of Childhood Bullying Through U.S. News Media. I *Journal Of Contemporary Anthropology*. 4(1). S. 37-49.
- Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur
- Yin, R.K. (2013). *Kvalitativ forskning från start till mål*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Bilaga I

Forskning om mobbningsbegreppet

För att hitta forskning om begreppet mobbning gjordes inledningsvis en sökning efter artiklar i databasen ”Swepub” som tillhandahåller svensk litteratur. I sökningen markerades även att materialet skulle vara referee-granskat (kvalitetssäkrat). I Swepub gjordes först sökningar på ”mobbning” och därefter ”mobbing”. Det resulterade i trettiosex respektive tolv artiklar. Följande två artiklar var relevanta inom ramen för denna studie och hittades under sökordet ”mobbning”:

- Larsson (2010). Mobbning: ett tidsbundet socialt problem?
- Vainak (2016). Mobbning, kränkning eller brott?: Konstruktioner och hantering av barns oönskade handlingar i den svenska grundskolan. Denna artikel är en del av avhandlingen av Vainak (2017). Polisanmälningar i grundskolan. Även denna användes i sin helhet i litteraturgenomgången.

Sökningar gjordes även på kombinationerna ”brott” + ”skola”, ”utsatt” + ”skola”, ”kränkning” + ”skola” samt ”media” + ”skola”. Dessa sökningar resulterade i 6, 9, 3 respektive 21 artiklar. Ingen av dessa var dock relevanta för ämnet i denna studie. En sökning resulterade i forskning från USA. Då användes sökorden ”Construction” + ”child” + ”crime” + ”media” i Discovery. Även detta material är refereegranskat.

- Wayne (2013). The Social Construction of Childhood Bullying Through U.S.News Media

Den litteratur som exkluderades i dessa sökningar var litteratur som: **1)** Handlade om mobbning men där huvudagenterna inte var barn. **2)** Handlade om mobbning men om åtgärder mot mobbning **3)** Handlade om mobbning men om effekterna av mobbning. **4)** Handlade om mobbning som konstruktion men var intervjustudier. **5)** Inte var refereegranskad.

Den litteratur som innefattade någon av de fem ovanstående punkterna ansågs inte vara relevant för denna studie. Ett förtydligande angående punkt nummer 4, avgränsningen gjordes eftersom det relevanta för denna studie var just mediala konstruktioner kring fenomenet mobbning snarare än de konstruktioner som produceras i dagligt tal.

Forskning om media som en konstruktivistisk aktör

För att hitta forskning om medias roll som medskapande i föreställningar kring brottsdrabbade och gärningspersoner gjordes sökningar i databasen Web Of Science. Web of Science är en databas som enbart innehåller litteratur som är referee-granskat. Dessutom innehåller databasen litteratur från flera olika discipliner. De sökord som användes var ”constructing” + ”crime” + ”media”. Därefter gjordes avgränsningen ”crime and penology”. Det resulterade i 42 träffar varav följande var av intresse:

- Kupchik och Bracy (2009). The News Media on School Crime and Violence - Constructing Dangerousness and Fueling Fear
- Foreman (2015). Constructing the victim in the bullying narrative: How bullying discourses affirm rather than challenge discriminatory notions of gender and sexuality

Den litteratur som exkluderades i dessa sökningar var litteratur som: **1)** Fokuserade på hur en specifik brottstyp konstruerats (snarare än gärningsperson eller brottsdrabbad). **2)** Var äldre än år 2005. **3)** Inte var på engelska eller svenska. **4)** Fokuserade på medias producering av rädsla för brott. **5)** Forskning vars största fokus var vuxnas utsatthet.

Förutom detta används även Nilsson (2012). Brottsoffer i nutida svensk dags- eller kvällspress, en studie i offerskapets logiker. Denna studie är en del av boken *Viktimologisk forskning – brottsoffer i teori och metod* (2012). Anledningen till att den inkluderats är för att den ger en bred bild av konstruktioner av utsatthet i svensk media.

Bilaga 2

Artiklar som använts i analysen

	Dagens Nyheter	Svenska Dagbladet
1970		
1	22 feb 1970, s. 46	15 mars 1970, s. 13
2	3 mars 1970, s. 19	9 mars 1970, s. 20
3	5 mars 1970, s. 25	24 maj 1970, s. 10
4	7 april 1970, s. 32	11 nov 1970, s. 5
5	5 okt 1970, s. 18	13 nov 1970, s. 30
6	10 okt 1970, s. 17	6 dec 1970, s. 12
7	13 nov 1970, s. 12	18 dec 1970, s. 7
8	6 nov 1970, s. 56	
1980		
1	4 jan 1980, s. 44	2 jan 1980, s. 10
2	30 jan 1980, s. 91	9 jan 1980, s. 14
3	17 maj 1980, s. 16	10 mars 1980, s. 20
4	31 maj 1980, s. 63	3 juni 1980, s. 20
5	7 juli 1980, s. 14	15 juni 1980, s. 7
6	18 sep 1980, s. 2	16 juli 1980, s. 18
7	22 sep 1980, s. 12	24 aug 1980, s. 37
8	20 dec 1980, s. 3	26 aug 1980, s. 22
9	29 dec 1980, s. 2	18 nov 1980, s. 8
1990		
1	3 feb 1990, s. 17	31 jan 1990, s. 9
2	5 april 1990, s. 5	25 mars 1990, s. 6
3	22 april 1990, s. 6	7 maj 1990, s. 23
4	11 maj 1990, s. 14	1 sep 1990, s. 48
5	6 juni, 1990, s. 2	29 sep 1990, s. 2
6	27 sep 1990, s. 6	26 okt 1990, s. 58
7	9 dec 1990, s. 60	11 nov 1990, s. 18

8		16 nov 1990, s. 36
9		20 nov 1990, s. 30
10		27 nov 1990, s. 42
2000		
1	20 jan 2000, s. 6	10 feb 2000, s. 9
2	29 jan 2000, s. 2	5 april 2000, s. 16
3	9 mars 2000, s. 2	10 aug 2000, s. 4
4	11 mars 2000, s. 2	11 aug 2000, s. 2
5	24 mars 2000, s. 5	18 nov 2000, s. 5
6	22 aug 2000, s.	21 nov 2000, s. 4
7	22 nov 2000, s. 6	
8	28 nov 2000, s. 5	30 nov 2000, s. 7
9	28 nov 2000, s. 5	
2010		
1	3 mars 2010, s. 34	19 feb 2000, s. 10
2	7 april 2010, s. 27	25 mars 2010, s. 8
3	19 april 2010, s. 23	27 mars 2010, s. 6
4	10 juni 2010, s. 83	8 april 2010, s. 15
5	14 juni 2010, s. 9	7 maj 2010, s. 12
6	15 juni 2010, s. 11	13 augusti 2010, s. 13
7	15 juni 2010, s. 27	17 oktober 2010, s. 16
8	30 aug 2010, s. 20	29 december 2010, s. 38
9	9 sep 2010, s. 26	